

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Vlasy v kulturní a biologické perspektivě:
Mýty o blondýnách**

Autor bakalářské práce:

Silvie Cílek

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Linda Hroníková, Ph.D.

Tábor 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vlasy v kulturní a biologické perspektivě: Mýty o blondýnách" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v textu a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Táboře dne 17.5. 2011

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Lindě Hroníkové, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, za její cenné rady a připomínky.

**Vlasy v kulturní a biologické perspektivě:
Mýty o blondýnách**

**Hair in a Cultural and Biological Perspective:
Myths of Blondes**

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena na mýty, stereotypy a předsudky, které vznikaly ve spojení s blond vlasy a jejich nositelkami v kultuře západního světa v průběhu dějin, od starověku až po současnost. Snaží se podat ucelený obraz vzniku těchto mýtů a jejich průběžné zakotvování a modifikaci v čase. Dále se věnuje českému prostředí – porovnává, jak se mýty, stereotypy a předsudky konkrétně projevují v České republice a zda se tyto projevy shodují s ostatním euro-americkým kulturním děním.

Klíčová slova

Vlasy, blond, stereotyp, mýtus, dějiny, ženy, kultura

Summary

This text is about the myths and stereotypes connected with blond hair on females in the western culture throughout history. It covers a time period of the ancient times until today. It aspires to give a complex picture on the origin of these myths and on how they imbedded and modified in time. It also follows the specifics of the Czech environment – it compares how these myths and stereotypes concretely manifest in the Czech republic and if these manifestations correspond with other euro-american cultures.

Keywords

hair, blonde, stereotype, myth, history, women, culture

Obsah

1 Úvod.....	5
2 Biologická perspektiva.....	12
3 Barvení a různé způsoby zesvětlování vlasů.....	17
4 Blondýny v dějinách západní kultury od antiky po 19.století.....	20
4.1 Bohyně lásky jako prototyp blondýny	20
4.2 Blondýny v křesťanské ikonografii.....	23
4.3 Renesance a návrat k antickým ideálům.....	25
4.4 Romantismus a magická moc vlasů.....	27
5 Dvacáté století.....	30
5.1 Nová společnost.....	30
5.2 Blondřaté krásky z filmů.....	31
5.3 Blondýny a reklamní průmysl.....	34
5.4 Blondýny v časopisech.....	36
5.5 Vtipy o blondýnách.....	38
6 Fenomén blondýn v Čechách.....	41
7 Blond vlasy a síla jejich symboliky.....	46
8 Závěr.....	51
Seznam použité literatury.....	53
Seznam použitých internetových zdrojů.....	56
Seznam použitých obrazových zdrojů.....	56

1 Úvod

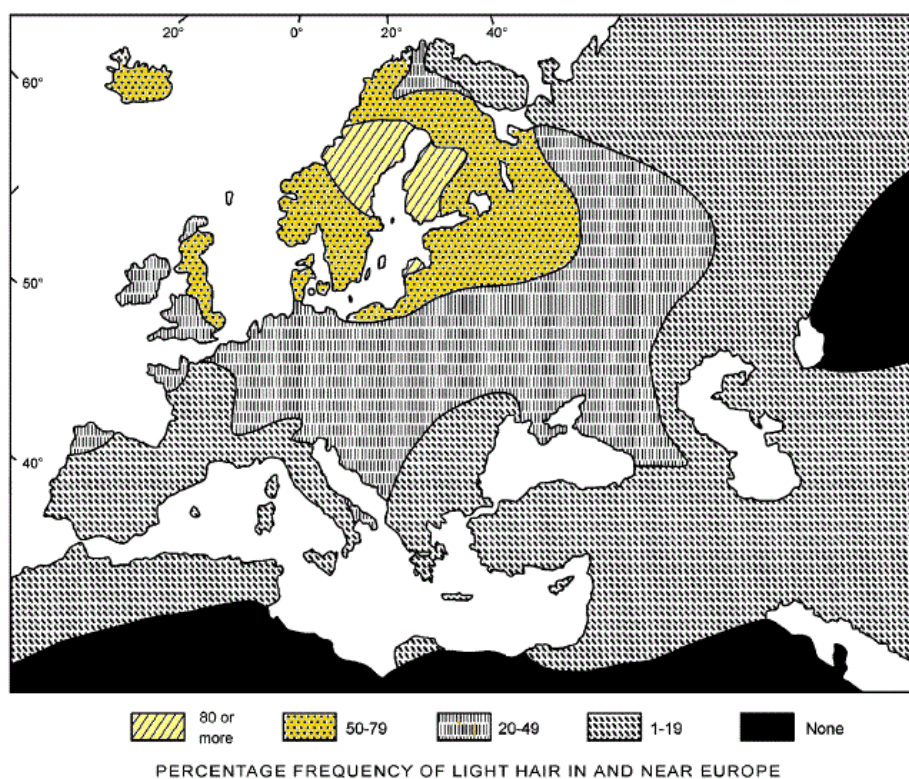
Vlasy hrály v životě člověka i lidských skupin důležitou roli již od nejstarších dob. Archeologické nálezy různých maleb, rytin a sošek dokazují, že podléhaly úpravě již od samého vzniku lidských společností (Lawson, 1999). Vzhledem k tomu, že lidské tělo nepokrývá srst, působí vlasy navrch hlavy vzpřímeného savce jako velmi nápadný a charakteristický znak (Morris, 2004). Není tedy divu, že tak rychle nabyly silného kulturního významu a staly se předmětem bohaté symboliky. Jsou mocným symbolem pro vyjádření jak individuality, tak příslušnosti k určité skupině. Jsou součástí našeho těla, a tudíž velmi osobní. Avšak, ačkoli jsou osobní, jsou převážně prvkem veřejným spíše než soukromým. Navíc bývá vlasová symbolika předmětem osobní volby, než že by nám byla dána nebo přikázána. A v neposlední řadě jsou vlasy velmi tvárné a proto vhodné k vyjádření rozlišností skupinové i osobní identity (Synott, 1987; Lawson, 1999; Weitz, 2001).

Různé kultury přikládají vlasům různé, menší či větší významy, neexistuje však snad žádná, která by je nechala zcela bez povšimnutí. Díky jejich biologickým vlastnostem to vlastně není ani dost dobře možné – neustále rostou, a tak vzniká přirozená potřeba „něco s nimi udělat“.

Úprava vlasů úzce souvisí nejen s kulturními zvyky jednotlivých společností, ale také se stupněm technické vyspělosti a se sociálním a ekonomickým děním dané doby. Vlivem postupného technického vývoje v dopravě a komunikaci se náš svět značně „zmenšil“ a dochází tak k širší distribuci genů než kdy dříve (Murphy, 2004). Stále více lidí má prostředky a možnost cestovat. K promíchávání genetických informací lidí různých ras a různého původu, přispěly i některé historické události, jejichž průvodním jevem byla vysoká migrace obyvatel. K nejvýznamnějším patří kolonizace v 15. století, kdy mnoho Evropanů přesídlilo převážně na americký a africký kontinent, z nedávné minulosti lze zmínit světové války v první polovině 20. století. I přesto, že většina z nás je nositelem genetických informací různých původů (Murphy, 2004), lze i dnes pozorovat patrné rozdíly ve vlasové struktuře, barvě a úpravě mezi jednotlivými lidskými rasami i národy¹. Zjevnější jsou rozdíly u jednotlivých ras, například naprostá

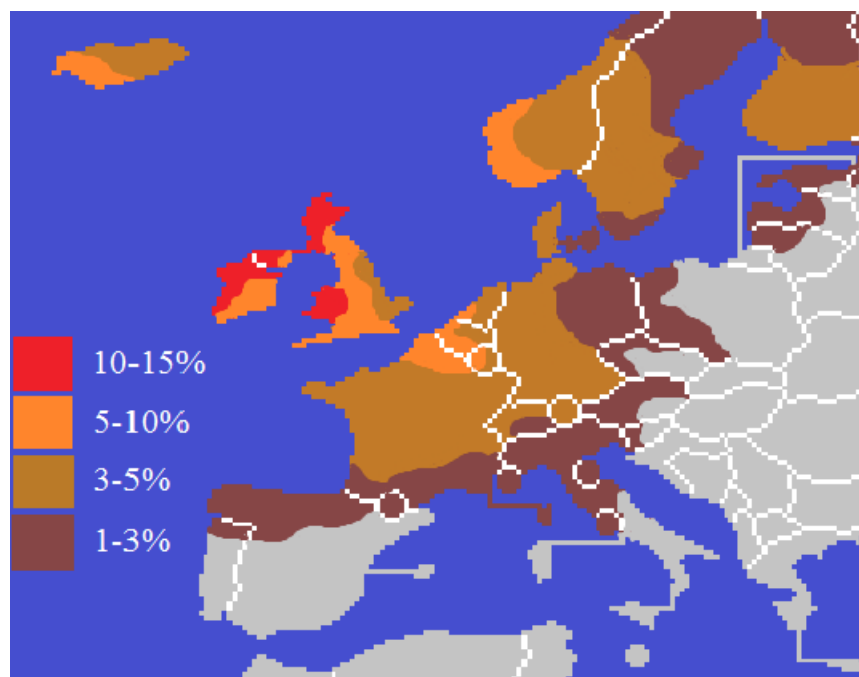
¹ Národ je termín kulturní a historický vztahující se na společenský vývoj národů. Na rozdíl od něj je pojem lidská rasa (plemeno) termín biologický reflektující tělesné vlastnosti. Během posledního stotisíciletí se v rámci jediného druhu *Homo sapiens* diferencovaly tři velké antropologické skupiny:

většina Asiatů má tmavé rovné vlasy, naproti tomu Afričané se rodí převážně s tmavými, kudrnatými až kučeravými vlasy, zatímco vlasy Evropanů mohou mít strukturu i barvu značně rozmanitou (Sherrow, 2006). Vlasové odlišnosti u jednotlivých národů již tak patrné nejsou, přesto lze však pozorovat některé statisticky významné standardy například i v rámci nepříliš rozlehlé Evropy. Jako příklad lze uvést výrazně vyšší výskyt zrzavých vlasů ve Skotsku či Irsku než kdekoli jinde, nebo rozdíly v poměrovém zastoupení blond vlasů u jižních oproti severním národům.

Procentuální zastoupení blond vlasů v Evropě. (Frost, 2004)

plemeno euroasijské (europidní, bílé), plemeno plemeno asijsko-americké (mongoloidní, žlutohnědé) a plemeno ekvatoriální (negroidní, černé) (i.a. Wolf 2000).

Procentuální zastoupení zrzavých vlasů v Evropě²

Struktura a barva vlasů jsou nám dány geneticky. Důvody, proč se vyskytují jednotlivá oblastní specifika se snaží vysvětlit různé vědecké teorie, které převážně souvisejí s podnebím, ale existují i teorie, které vycházejí například z různých podmínek při obstarávání obživy v dobách lovců a sběračů (viz. kapitola Biologická perspektiva).

Vlasy, jak již bylo řečeno, nabyly i mnoho kulturních významů, z nichž některé mají své kořeny v hluboké minulosti, jiné vznikají nově i v současnosti. Vlasy mohou poukázat na pohlaví, věk, společenský status, příslušnost ke skupině nebo vyjadřovat opozici vůči konvenčnímu stylu, anebo jsou prostředkem, jak vyjádřit svou individualitu. Často jsou součástí různých rituálů, a to především přechodových, kdy člověk uzavírá určitou fázi svého života a vstupuje do nové, jako v případě sňatku či dosažení věku dospělosti (Gennep Van, 1997; Cheang, 2008). Například, donedávna bylo v naší zemi součástí vstupu do povinné vojenské služby ostříhání vlasů na velmi krátko.

Kulturním významem vlasů v současné západní společnosti se zabýval obšírněji například britský antropolog Anthony Synnott ve studii nazvané *Shame and glory: A*

² Zdroj: <http://www.eupedia.com>

sociology of hair (1987). Je založena na srovnávání protikladů – co je hanbou pro jedny je chloubou pro druhé – tedy, že vlasy jsou vždy upravovány tak, aby člověk vyjádřil protiklad ať už k opačnému pohlaví či k opačné ideologické skupině (Synnott, 1987). Jinými slovy, žena obvykle nosí vlasy delší a podrobuje je náročnější úpravě (např. není příliš obvyklé, že by muži měnili svůj účes kvůli nějaké události, jako je ples či večeře) v protikladu ke krátkým vlasům mužů. To samé platí v případě ideologií - členové hnutí hippies nosili dlouhé přírodní nebarvené vlasy oproti členům hnutí skinheads, kteří, jak název napovídá, mají hlavy úplně vyholené. Jiným příkladem jsou zase členové hnutí punk, kteří své vlasy barvili nepřirozenými křiklavými barvami. Všechna tato společenská hnutí svým vzhledem demonstrovala opozici vůči majoritnímu způsobu života a vládnoucím institucím a zároveň opozici vůči ostatním minoritám. Tedy, jak vyvozuje Synnott (1987) protichůdné ideologie se mnohdy vymezují i opačnými typy účesů.

Se Synnottovou teorií protikladů lze polemizovat, nicméně faktem zůstává, že vlasy, jako viditelná část našeho já, slouží ostatním jako vodítko, jako jeden ze znaků, podle kterého si vědomě i podvědomě o daném jedinci utváří určitý názor. Na základě účesu se běžně odhaduje pohlaví, společenský status, někdy i původ a dokonce i charakter nebo intelekt daného jedince.

Ačkoliv se v posledním století z mnoha důvodů rozdíl ve vizáži mezi ženami a muži značně stírají a ani společnost již tolik nedbá na zachování určité integrity a umožňuje vyjádřit osobitost v úpravě vlasů, jsou rozdíl mezi pohlavími v úpravě účesu stále dosti patrné. Stále je spíše výjimkou, splete-li si muže se ženou (a naopak) na základě vlasů.

Co do společenského statusu, bývala úloha vlasů mnohem výraznější, což lze dodnes sledovat u společností, které stále fungují v kmenovém uspořádání. U většiny afrických komunit jsou stále předepisovány různé účesy pro svobodné a vdané ženy, u obou pohlaví často závisí také na dosaženém věku (Sherrow, 2006). Ale i v evropské historii jde pouze o poslední století, kdy vlasy jako symbol příslušnosti k určité společenské vrstvě přestal být na první pohled tak signifikantní. I tak lze rozdíl stále vnímat. Elizabeth C. Hirschman ve své studii *Metaphore in the marketplace* (2007) uvádí, že vlasy a jejich úprava souvisí u obou pohlaví se společenským postavením, a to jak u žen, tak i u mužů. Čím výše se prý člověk ocitá na společenském žebříčku, tím

více je omezena délka a úprava vlasů. Konkrétně se to podle této autorky projevuje u žen s vyšším společenským postavením kratšími a hladce upravovanými účesy méně nápadné barvy, zatímco ženy s nižším statusem nosí vlasy objemné a delší, často výrazněji barvené.

Jak bylo řečeno výše, podle vlasů lze usuzovat i na původ jedince. To platí převážně pro bělochy, kteří na rozdíl od ostatních ras vybočují různorodostí vlasové struktury i barvy. Do všeobecného povědomí se usadila známá fakta ohledně charakteristických vlasů pro určité národy (viz. grafy s. 6-7).

V neposlední řadě usuzujeme podle vlasů na osobní charakter jejich nositele. Ačkoliv neexistují žádné důkazy či studie, které by spolehlivě spojily určitou lidskou vlastnost či dovednost s určitým typem vlasů či účesem, jsou takovoto asociace stále velmi populární a hluboce zakořeněné. V tomto směru mají na náš úsudek až nepředstavitelný vliv média, která, mimo jiné, spoluutváří takzvané *kolektivní vědomí* (Synnott, 1987; Lawson, 1999; Weitz, 2001).

Už od samého počátku lidských společností existovaly v rámci dané komunity osoby, které určovaly určitý „trend“ doby. Zpravidla se jednalo o výrazného jedince, který byl obdivován či někoho, kdo vybočoval z průměru. Náčelníci kmenů, králové a královny, filmové a popové hvězdy, ale i literární nebo filmové postavy. Svůj vliv měli také ti, kteří ovládli umění vizualizace. Nejprve malíři a sochaři, dnes spíše fotografové, filmaři a lidé, jenž se módou živí – návrháři, vizážisté či kadeřníci. Výrazné veřejně známé osobnosti bývají u ostatních lidí spojovány s určitým vzhledem, který do značné míry určuje právě účes. Vlasy sice většinou nejsou přímo tím, co onu osobnost proslavilo, ale jsou nedílnou součástí její identity a změna účesu by téměř zaručeně vyvolala reakci (změna účesu tak bývá často používána jako mediální strategie). Jelikož jsou vlasy tak výrazným osobním znakem, začali je lidé spojovat s vlastnostmi jejich nositelů. Vzniklo, a stále vzniká, tak mnoho stereotypů a předsudků spojených s vlasy a jejich barvou a úpravou, z nichž některé přetrvávají dlouhá staletí a jiné jsou záležitostí čistě dobovou. Některé stereotypy sdílejí jen příslušníci určité větší či menší skupiny, vlivem globalizace a médií jsou však některé z nich rozšířené napříč národy i kontinenty (Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Móda a společenské normy se v průběhu dějin neustále mění, a to čím dál rychleji. V případě vlasů to platí právě tak. V průběhu středověku se určitý módní směr udržel třeba i po celé století. Dvacáté století lze už, co do módních trendů, rozdělit na dekády. Již na jeho konci, tedy v letech devadesátých, můžeme pozorovat nejen narůstající tempo módních změn, ale i mnohem větší roztržitost módních trendů. Jak popsat, co se nosí dnes? Zatímco v dobách minulých platila jistá módní uniformita, mají současní lidé mnohem více možností, jak z ní vystoupit, jak vyjádřit svou originalitu a životní styl. A nejde jen o materiální stránku věci, o to, že nabídka na trhu nebyla tak rozmanitá jako dnes, ale i o společenské klima a přístup k informacím. Nejen v socialistických zemích východního bloku, kde vládl kolektivní duch, se dbalo na zachování určité jednoty a „správnou úpravu zevnějšku“. Takzvaný *dress code*, oblékací řád, který určuje, jak se lidé mají, a především, jak se nesmějí, v daném prostoru oblékat a upravovat si vlasy, je ve Spojených státech mnohem běžnější než u nás. Z části se jedná o pracoviště a instituce, kde je takovýto řád zaváděn z bezpečnostních důvodů nebo z důvodů prezentace, ale často jde také o zamezení módním výstřednostem. Nicméně, z mnoha příčin (z nichž některé, jež jsou relevantní vzhledem k tématu, budou později rozvedeny na příslušných místech) velmi rychle došlo k velikým společenským změnám, jejichž následkem bylo uvolnění morálky a větší celospolečenská tolerance vůči odlišnému a neznámému. Lze sice stále vysledovat určité módní směry, ale ty se tak rychle mění, že se vlastně ani nestačí „zabydlet“ (Sherrow, 2006). Vždyť, kdy naposledy se nějaký specifický účes stal symbolem určitého období? Že by trvalá let osmdesátých?

Žijeme tedy v době, kdy si můžeme na hlavě nosit více méně co chceme, navíc máme k dispozici nespočet produktů, které nám pomáhají dosáhnout vytouženého vzhledu. Americká socioložka Rose Weitz ve své studii *Women and their hair. Seeking Power through Resistance and Accommodation (2001)* popisuje dvě různé strategie, jak ženy využívají své vlasy k získání moci v osobním i veřejném životě. Zatímco se některé ženy snaží co nejlépe naplnit společenský ideál toho, jak by žena a její účes měly vypadat, jiné ženy volí zcela opačný postup – netradiční účes, jako například krátký střih, jim dává větší pocit profesionality. Weitz (2001) poznamenává, že několik různých výzkumů ukázalo, že reálnější cestou k osobnímu i profesnímu růstu mají ženy, jež si osvojily první strategii konformity. Jsou oblíbenější, méně osamělé, mají více

sexuálních zkušeností a větší šanci provdat se za muže z vyšší společenské vrstvy. Mají také větší šanci získat zaměstnání i vyšší plat.

Podobně ve svém výzkumu zjistily Diana J. Kyle a Haike I. M. Mahler (1996), že barva vlasů a používání kosmetiky má vliv na úsudek o mentálních schopnostech žen. Jeden ze závěrů, ke kterému dospěly, říká, že blondýnky a zrzky mají v profesním životě zjevnou nevýhodu, neboť vyvolávají dojem nekompetence a nespolehlivosti (Kyle a Mahler, 1996).

Tento úvod nastiňuje, jak se interpretace a definování vlasové symboliky v posledních letech zkomplikovalo a stalo nepřehledným a zároveň poukázat na to, že vlasy jako součást našeho *já*, která spoluutváří naši identitu jak pro sebe sama, tak i pro ostatní, jsou relevantním vědeckým tématem napříč vědeckými obory. Vzhledem k obšírnosti této problematiky je tato práce zaměřena na jeden její aspekt, který lze sledovat i v České republice. Jsou jím blondýnky a s nimi spojená symbolika, stereotypy a předsudky.

Struktura práce je následující: Nejprve se zaměřuje na hledisko biologické, a to na základní fakta o vlasové struktuře a specifika týkající se blond vlasů. Další část práce se dotýká kulturní historie blond vlasů a některých významných postav, které obohatily a pomohly zakotvit symboly s nimi spojované. Podrobněji pak bude rozebrána situace ve 20. století, kdy došlo k mnoha změnám v oboru kadeřnictví a zároveň k revolučním změnám v oblasti médií, která *blond'atý mýtus* hojně využívají, a tak ho i neustále posilují. Následuje srovnání se situací v České republice a konkrétní příklady, jak se u nás *blond'atý mýtus* projevuje. Práci uzavírá shrnutí všech vzniklých společenských asociací s blond vlasy v západní kultuře a to, jak se tyto stereotypy projevují v našem uvažování.

Cílem práce je podat kulturně-historický přehled o vzniku a projevech mýtů spojených s blond'atými vlasy v euro-americké kultuře a ukázat, jakým způsobem se tyto vžité předpoklady o světlovlasých ženách mohou projevovat v každodenním životě.

2 Biologická perspektiva

Biologická perspektiva

Vlasy patří mezi tzv. *kožní adnexa*, neboli přídatné kožní orgány. Vznikají tak, že se ve vlasovém míšku (*folikule*) vlasového kořínku vytváří šťavnatá buněčná hmota prekeratin, která se v důsledku procesu zvaném rohovatění (*keratinizace*) přemění v pevnou bílkovinnou hmotu- kreatin. Růst, zánik a výměna vlasů je pravidelný cyklický proces a jeho konkrétní podoba je každému dána geneticky, i když tento proces může být v průběhu života narušen různými vnějšími vlivy nebo některými nemocemi. Na rozdíl od zvířat funguje u člověka každý vlasový míšek nezávisle na ostatních. Proto nedochází k línání, ale vlasy jsou obměňovány postupně. Než se uvolní vlasový kořínek a vlas vypadne, přechází vlas do odpočinkové fáze, která trvá přibližně tři měsíce a vlas po tu dobu už neroste. V odpočinkové fázi se vždy nachází přibližně 10 procent vlasů. (Peterka, 2004; Morris, 2004).

Každá vlasová folikula je schopna postupně během života vyprodukovat asi dvanáct vlasů, přičemž každý vlas roste přibližně šest let, a to o 0,3 až 0,4 milimetry za den. S každým novým vlasem se však folikula posouvá blíže k povrchu kůže, a tím se zhoršuje možnost přísunu živin. Nový vlas je tudíž vždy o něco méně kvalitní než ten předchozí až nakonec vlasový míšek odumře. Nejvíce vzhledových a fyzikálních změn tvorby vlasů se odehrává v dětství až do období puberty, u žen může dojít ke změnám i v důsledku hormonálních změn v období těhotenství či menopauzy. Změny se týkají mimo jiné i barvy – děti se často rodí se světlejšími a jemnějšími vlasy než mají jejich rodiče a vlasový pigment se dotváří až v pozdějších letech. Tento biologický fakt má veliký vliv na kulturní význam blond vlasů, což bude vysvětleno níže (Peterka, 2004; Morris, 2004).

Síla vlasu z velké části závisí na jeho barvě, respektive na vlasovém barvivu melaninu. Melanin je produkován v melanocytech, buňkách, které s přibývajícím věkem zpomalují svou činnost až posléze přestanou fungovat úplně. Výsledkem je vlas, který postrádá pigment a navenek vypadá bíle. Funkční melanocyty mohou produkovat různé typy melaninu, z nichž nejvýznamnější jsou dva typy – eumelanin, což je hnědý pigment a feomelanin, červený pigment, který je obsažen téměř výhradně ve velmi

světlých vlasech. Každý z těchto typů se liší ve velikosti a tvaru pigmentových zrn. Jejich počet, kombinace a způsob uspořádání pak určuje výslednou barvu vlasů³, ale také jejich sílu a množství. Zrna feomelaninu mají elipsovitý tvar a jsou menší než melaninová zrna jiného typu, světlé vlasy proto bývají jemnější. Jemná struktura je kompenzována počtem vlasů na hlavě. Zatímco průměrný počet vlasů na hlavě činí zhruba 100 000, blondýnky jich mívají kolem 120 000. Naproti tomu rusovlásky, jejichž vlasy jsou nejsilnější, jich mají přibližně jen 90 000 (i.a. Prokopec, 2000; Peterka, 2004; Morris, 2004; Tobin, 2008).

Barvu vlasů lze měnit uměle a to různými způsoby. Nejpoužívanějšími jsou dnes tzv. oxidační barvy, které proniknou hluboko do struktury vlasu. Ale i v dnešní době používá mnoho lidí barviva přírodní, jako je například hena, kterou se barvili již staří Egypťané. Existují i tzv. fyzikální barvy, které mají schopnost uchytit se na povrchu vlasů aniž by nějak výrazněji narušily jejich vnitřní strukturu (Peterka, 2004). O barvicích technikách více pojednává kapitola Barvení a různé způsoby zesvětlování vlasů.

Následující text je vzhledem k pojednávanému tématu zaměřen výhradně na blond vlasy. Statistická data uvádí, že pouze 2% celkové populace jsou blond od přírody. Dominantní skupinu celkové světové populace tvoří lidé s hnědými až černými vlasy, a to sice 90%. Zbýlých 5 - 10% lidstva se pohybuje v odstínech od velmi světlé, přes zlatou až po rezavou (Tobin, 2008). Vzhledem k tomu, že se barva vlasů v průběhu života mění, je však třeba brát tento statistický údaj pouze orientačně (Prokopec, 2000). Mnohým z těch, kteří se narodí blond, vlasy po pubertě ztmavnou do hnědého odstínu, ženám častěji než-li mužům.

Existuje mnoho odstínů blond vlasů a různí autoři pro ně mají různé názvy. V tomto směru má anglický jazyk bohatou zásobu termínů, které se mnohdy nevztahují jen k odstínu, ale i k charakteru jeho nositelky – *apollonská, kalifornská, měsíční, písečná, benátská, popelavá, platinová, zlatá, jahodová*... blond (Iliyn, 2000). Ve vědě se k určování vlasového odstínu používá Fischer-Sallerova škála, jež se skládá z 24

³ Vjem barvy vlasů je kromě vlasovým barvivem ovlivněn také optickým působením dopadajícího a odraženého světla. Většina světla je vlasem pohlcena, odrážet se však může až 20%. Odražené světlo je z hlediska hodnocení barvy vlasů velmi důležité. Z vlastní zkušenosti každý ví, jak se může barva vlasů napohled lišit například pod umělým osvětlením a denním světlem (Peterka, 2004).

odstínů označených písmeny abecedy, přičemž písmena A až L označují odstíny blond. Ve vlasovém průmyslu se k určování vlasového odstínu nejčastěji používá číselná škála. Čísla 1-10 určují přírodní odstíny od nejtmaší černé až po nejsvětější blond. U většiny výrobců barev se však číslo 1 nepoužívá; někdy bývá škála rozšířena o stupně 11 a 12 (Prokopec, Glosová, Ubelaker, 2000).

Nejsvětější nebarvené vlasy mají lidé postižení genetickou poruchou hypopigmentace neboli albinismem. Jedná se o poruchu, kdy se v těle nevytváří melanin nebo jsou jeho hodnoty abnormálně nízké. U bělochů se kromě velmi světlých vlasů tato porucha projevuje i bledou, citlivou pleť a v některých případech postrádá pigment i oční duhovka, která se pak jeví narůžověle (Sherrow, 2006).

Největší výskyt přírodních blond vlasů lze pozorovat v Evropě a to převážně v její severní části. Zdá se, že právě severní Evropa je místem, kde v minulosti došlo k evolučnímu posunu ve zbarvení lidské kůže a vlasů. Ve své práci „*The evolution of skin coloration*“ (2000) předkládají N. Jablonski a G. Chaplin teorii, jak k tomu došlo. V počátečních fázích lidského vývoje byla kůže pravděpodobně velmi světlá s žádným nebo jen velmi malým množstvím pigmentu a chráněna hustým ochlupením. S postupným zvyšováním pohybové aktivity bylo třeba tělo stále více ochlazovat. Tato termoregulační potřeba měla za následek postupnou ztrátu hustého ochlupení, které nahradil vyšší počet potních žláz. Lidské tělo tak bylo náhle obnaženo a vznikla potřeba jeho ochrany před slunečními UV paprsky, která se projevila ve zvýšené tvorbě melaninu. Větší množství melaninu, a tedy tmavší kůže, chrání před slunečním popálením, rakovinou kůže a rozkladem některých živin. V určité míře je však UV záření pro člověka velmi důležité. Podporuje totiž tvorbu vitamínu D₃, který má zásadní vliv na reprodukci, správný růst, vstřebávání vápníku a tvorbu kostí. Jeho nedostatek může působit negativně na pohybové ústrojí, způsobit defekty v pánevní oblasti a zamezit tak přirozenému porodu, dokonce může způsobit i smrt. Světlá kůže a blond vlasy v severských oblastech jsou tedy pravděpodobně výsledkem adaptace na nízké množství slunečního záření – méně melaninu umožňuje lidem vstřebávat více UV záření a zajistit tak pro sebe dostatek přísunu vitamínu D₃. Jablonski a Chaplin (2000) se tudíž domnívají, že v počátečním vývoji měli všichni lidé tmavší zbarvení kůže a tmavé vlasy a až později, když začali osidlovat severní část Evropy s podstatně nižší

intenzitou UV záření, došlo k adaptaci v podobě snížené tvorby melaninu a jeho následné mutaci.

Podle antropologa Petera Frosta je však tato teorie nedostačující. Ve své práci „*European hair and eye color, A case of frequency-dependent sexual selection?*“ (2004) uvádí, že díky vědeckému posunu v oblasti molekulární genetiky bylo možné izolovat gen, jenž je nositelem blond barvy vlasů. Jedná se o *melanocortin-1 receptor* neboli gen MC1R. Podle výzkumů prováděných na nalezených lidských ostatcích došlo k mutaci a aktivaci tohoto genu přibližně v době 15 tisíc let př.n.l. Vzhledem k tomu, že k osídlení evropského kontinentu došlo asi před 35 tisíci lety, vyvodil Frost (2004) závěr, že genetická mutace MC1R trvala zhruba 18 tisíc let. To je z hlediska genetiky na takovou evoluční změnu velmi krátká doba. K dosažení současné úrovně rozmanitosti vlasových odstínů by vývoj podle některých studií měl trvat 850 tisíc až milion let (Harding et al., 2000; Templeton, 2002). K tak rychlé změně musel tedy podle Frosta (2004) existovat i jiný důvod. Jeho teorie spočívá v sexuální selekci, ke které vedl rozdílný způsob zajišťování obživy severských lovců a sběračů.

Na sklonku pleistocénu, přibližně před osmnácti tisíci lety, pokrýval přibližně 30% celé planety Země led. V severních oblastech Evropy se proto lidé museli přizpůsobit nepříznivému klimatu změnou strategie při obstarávání stravy. Zatímco v teplejších klimatických pásmech zikávaly ženy pro rodinu až polovinu potravy sběrem různých plodů, bylin, hmyzu a kořinek, což se lépe slučovalo s mateřskou úlohou (těhotenství, přeprava dítěte, kojení) oproti loveckým výpravám mužů, v oblastech nad 60° severní zeměpisné šířky se kvůli sněhové pokrývce tento přínos potravy snížil až na pouhých 10% (Frost, 2004). Ženy se tak staly závislejší na mužích - lovcích. Jejich lovecké výpravy byly velmi nebezpečné. Lovci museli čelit nejen zvířecím predátorům a chladným teplotám, ale vydávali se také na mnohem větší vzdálenosti. Jednak proto, že se i zvířata pohybovala na rozsáhlejšími prostranstvími, jelikož sháněla vlastní potravu, a jednak proto, že museli přinést více masa, aby nahradili pokles potravin zajišťovaný původně sběrem. Kruté podmínky měly za následek vyšší úmrtnost v mužské populaci a v návaznosti na to i určitý nadbytek žen. Polygynní manželství byla podle Frosta (2004) výjimkou. Mohl si je dovolit jen velmi zdatný a obratný lovec, který byl schopen uživit více hladových krků. Potencionálních manželů bylo tedy poskrovnu a naopak konkurence mezi ženami velká. Podle Frosta (2004) se právě za této situace u žen

rozšířily blond vlasy jako zvláštní případ sexuální selekce, jako výhoda v konkurenčním boji. Blond vlasy jako něco nevidaného a výjimečného měly posílit ženskou přitažlivost v očích jejich protějšků (Frost, 2004).

Proti oběma uvedeným hypotézám lze vznést určité námitky. Teorie o adaptaci na nízké hodnoty UV záření neodpovídá závěrům z oblasti genetiky a Frost (2004) již na začátku své studie odmítá změnu vlasového zbarvení coby adaptace na přírodní prostředí: *„Je tato diverzita (barvy vlasů) důsledkem nějaké selektivní síly - buď přírodní nebo sexuální? První možnost selekce je nepravděpodobná. Výrazně viditelné barevné rysy zpravidla nebývají přizpůsobením k přirozenému prostředí, které typicky podporuje nenápadné krycí zbarvení jako prostředek ochrany před predátory.“*⁴ Není však právě blond barva vlasů v bílém zasněženém prostředí méně nápadná? Navíc Frost zcela opomíjí rybolov jako zdroj obživy. Někteří vědci totiž dávají vznik feomelaninu do přímé souvislosti s konzumací ryb. Ryby obsahují velké množství těžkých kovů a mutace melaninu může být důsledkem obrany těla, které potřebovalo takové velké množství kovů odbourávat (Tobin, 2008). Záhada vzniku blond vlasů tedy stále není zcela vyřešena.

⁴ Is the diversity due, then, to some selective force, either natural or sexual selection? The first kind of selection is unlikely. As a rule, highly visible color traits are not adaptations to the natural environment, which typically favors an unobtrusive, cryptic coloration as a means to evade predators (Frost, 2004:88)

3 Barvení a různé způsoby zesvětlování vlasů

Vlasy se z biologické podstaty během života mění a mohou se měnit i přirozenou cestou vlivem prostředí. Už od dob antiky však lidé prováděli mutilaci⁵ vlasů. Vzhledem k tomu, že vlasy stále rostou, jednalo se o mutilaci dočasnou, která kromě klasického stříhání často spočívala ve změně barvy vlasů.

Lidé mají různé motivy pro barvení vlasů – kulturní, aby vypadali mladší (zakrytí šedin), z exhibicionismu, aby vypadali jako někdo jiný, nebo prostě chtějí mít barvu vlasů, která se jim více líbí nebo ji považují za modernější. Vlasové barvy mohou mít různé podoby od omývacích roztoků, přes spreje až po různé druhy krémů a mohou být vymývatelné či permanentní (Peterka, 2004).

Nejstarší vlasová barviva se vyráběla výhradně z látek nalezených v přírodě a to buď z minerálů nebo rostlin, někdy v kombinaci obou (Sherrow, 2006). V celé evropské historii je nejčastější volbou pro změnu barvy odstín blond. To vyplývá z množství dochovaných receptur na zesvětlování vlasů pocházejících z různých zemí. V dnešní době je tento jev sledován i statisticky. Morris (2004) uvádí, že ze sta žen, jež se rozhodnou změnit barvu svých vlasů, se více než devadesát procent rozhodne stát se blondýnou. Střízlivější odhady hovoří o osmdesáti procentech (Sherrow, 2006).

Světlé vlasy si oblíbili i starověcí Řekové. Římané zpočátku preferovali spíše tmavší vlasy, ale když řecká kultura zasáhla území Itálie a římsí legionáři začali přivážet do země svou kořist - světlovlasé Gály - obliba blondaté kšticce prudce vzrostla (Sherrow, 2006). Byla vyvinuta řada receptur pro přípravu zesvětlujících směsí. Básník Martialis doporučoval barvicí směs zvanou „sapo“, která se vyráběla z kozího tuku a bukového dřeva, Plinius zase považoval za neúčinnější tzv. „spumu batavu“, neboli pomádu z batavy a octové usazeniny (Pitman, 2003). Keltové zase používali určitý druh louhu s citrónovou šťávou (Sherrow, 2006).

I ve středověku si i přes odpor církve mnoho žen zesvětlovalo vlasy. Častými ingrediencemi v zesvětlovacích směsích byly šafrán, hlodáš, vajíčka, telecí ledviny,

⁵Mutilace znamená „...chování, jehož výsledkem je změna velikosti tvaru nebo barvy části lidského těla provedená záměrně na živém jedinci...“ (Fraňková, Klein, 1997:193).

vlaštovičník a někdy i koňská moč. Některé směsi vykazovaly vyšší účinnost, když se nechaly působit na slunci. V dobách renesance měly bohaté dámy na svých zahradách dokonce postavené speciální loggie, kde vasedávaly v širokých kloboucích bez dýnka, takže vlasy byly rozložené na široké krepě, zatímco obličej zůstával skrytý. Odbarvovací pomády vlivem tepla lépe působily a ženy dosáhly vytoužené kombinace světlé pleti a světlých vlasů (Kybalová, 1996; Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Jak starověké, tak i středověké barvicí směsi někdy obsahovaly velmi agresivní látky, které mohly vyvolat nežádoucí vedlejší účinky. V lepším případě zničené vlasy odrostly, ty nejagresivnější (a zároveň nejúčinnější) látky však mohly způsobit i nenávratné poškození lebeční kůže a žena tak byla dokonce života odkázána na paruky (Pitman, 2003).

V 19. století nebylo nápadné barvení a líčení příliš moderní. Barvené vlasy byly považovány za nemorální a ženy, které si vlasy i přesto barvily, se snažily spíše jen dotónovat svůj přirozený odstín, aby nebylo nic znát. Při zvláštních příležitostech si některé ženy své vlasy pudrovaly (Sherrow, 2006).

Už ke konci 19. století lidé objevili schopnost peroxidu vodíku odbourávat vlasový melanin a zanechat tak vlasy světlé se žlutavým až oranžovým nádechem. První moderní chemickou barvu na vlasy vyrobil mladý francouzský chemik Eugene Schueller právě za použití peroxidu vodíku. Aby zmínil obavy veřejnosti i kadeřníků z vedlejších účinků barvy, pojmenoval svou novou firmu „The French Harmless Hair Dye Company“ neboli „Francouzská společnost na neškodné vlasové barvy“. Název firmy změnil o rok později, v roce 1910, na L’Oreal a pod tímto jménem se rozrostla v mezinárodního giganta kosmetického průmyslu (Sherrow, 2006).

První oxidační barvy mohly skutečně vlasy dosti poškodit. Doplatila na to i známá hollywoodská hvězda třicátých let Jean Harlow, která si neustálým zesvětlováním své vlasy poškodila tak, že nakonec musela nosit paruku, jako tomu bylo u žen i v minulosti (Pitman, 2003; Sherrow, 2006). Peroxid vodíku se do barev přimíchává i dnes a při neopatrném zacházení nebo při příliš častém používání může stále dojít k poškození vlasů. 21. století přineslo zvýšený zájem o zdravý životní styl, a to se odrazilo i ve vlasovém průmyslu. Ženy začaly znovu více používat přírodní barvivo henu a mnoho firem přišlo na trh s vlasovými barvami, které neobsahují agresivní látky jako amoniak nebo peroxid vodíku. Tyto barvy mají však schopnost vlas

pouze ztmavit nebo tónovat do módního odstínu. Zesvětlovat zatím nedokáží, což je vzhledem k výše uvedeným statistikám značná nevýhoda.

4 Blondýny v dějinách západní kultura od antiky po 19. století

Výskyt blond vlasů je, jak vyplývá z předešlého textu, v celosvětovém měřítku spíše raritou. Po plavé barvě však toužilo mnoho žen, a tak vznikla i spousta receptur, které jim s různou mírou úspěchu pomáhaly tohoto cíle dosáhnout. Tato kapitola se zaměřuje na otázku, proč se blond barva stala u žen tak oblíbenou a jak získala svou nejednoznačnou symboliku.

V naší kulturní historii lze vystopovat až překvapivé množství významných blondýnek, ať už se jedná o postavy skutečné nebo literární či mýtické. Tyto významné ženy využívaly symboliky svých vlasů a tím ji i dále posilovaly a upevnily v západní kultuře. Vznikl tak jakýsi všeobecně rozšířený obraz ženy, která nosí blond vlasy. Tento stereotyp se pak v průběhu historie různě ohýbal, převracel a upravoval:

4.1 Bohyně lásky jako prototyp blondýny

Za první celosvětově známou blondýnu je možno považovat Afroditu. Tato starořecká bohyně lásky a krásy se v antice těšila ohromné oblibě a i dnes je dobře známou mýtickou postavou. V průběhu dějin byla Afrodita zobrazena nespočetněkrát a její tvůrci také často přizpůsobovali její vzhled dobovým estetickým normám. Ať už jí však vidíme s vlasy rovnými, zvlněnými, rozpuštěnými či spletenými do copu, jejich blond barva zůstává nezměněna. Zlaté vlasy získala koupáním v řece Xanthus a zlato jako takové bylo vnímáno jako životadárný produkt vody. Blond vlasy se staly Afroditíným znakem, podle kterého jí každý poznal, a jako takové na sebe symbolicky přenesly vše, čím Afrodita byla. Krásná, přitažlivá, plodná a mocná. „Zlatá“ je v souvislosti s Afroditou Homérovým oblíbeným přívlastkem a i Sapphó vykresluje Afroditu jako zlatovlasou, což mělo symbolizovat její čistotu a věčné mládí, neboť zlato, jak napsala, nerezaví (MacKenzie, 1922; Pitman, 2003).

Snad nejznámějším vypoodobněním Afrodity je Praxitelova socha známá pod názvem Afrodita z Knidu. Pochází ze 4.stol.př.n.l. a je vůbec první dochovanou sochou, jež odhaluje nahé ženské tělo. Afrodita se tak stala předmětem sexuální touhy a

s ní i její vlasy, jež její ženskost a krásu jen umocňovaly. Říká se, že socha byla vytesána podle Phyrne, prvotřídní hetéry, jež se propracovala k mocným mužům Athén a sama tak získala nemalý vliv. Byla prý jedinou ženou v Athénách, která si užívala svobody, jež se v té době dostávalo pouze mužům. Často se objevovala při rituálních oslavách na počest boha Poseidona právě v roli Afrodity (Havelock, 1995; Pitman, 2003).

Není divu, že řecké kurtizány a prostitutky brzy začaly Afrodu rovněž napodobovat. Soustředily se převážně na dva její atributy – hebké nahé tělo a blond vlasy. Pro tmavovlasé ženy Řecka nebylo dosažení takové barvy nic jednoduchého. Dobové receptury na zesvětlení vlasů buď vlasy ničily nebo spočívaly v nanášení různých bahnitých hmot, které obvykle odporně páchly. Často proto posloužily nákladné paruky ze vzácných přírodních blond vlasů severských otroků a otrokyň (Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Římskou obdobou Afrodity byla Venuše. A stejně jako v Řecku, i v Římě se blondřatá bohyně lásky stala sexuálním symbolem. A i zde vedla ženy touha po tak mocné přitažlivosti k tomu, aby ji napodobovaly. V Římě prostitutkám po jisté období blond vlasy předepisoval přímo zákon. Nejen prostitutky si však všímaly, jak římské muže přitahují světlovlasé severské otrokyně, a brzy se trend blondřatých vlasů přenesl i do aristokratických vrstev. Blond vlasy se staly znakem bohatství a privilegovaného postavení, neboť byly dobře vidět a každý věděl, jak je udržování takového účesu nákladné. Odbarvovací směsi vyžadovaly drahé a vzácné ingredience jako šafrán nebo zlatý či stříbrný prach. Také paruky byly příliš vzácným zbožím, než aby se dostaly do rukou obyčejných žen (Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Něco tak nápadného jako blond vlasy pochopitelně vzbudilo ohlas i v tehdejší literární tvorbě. Ve svých dílech je nevynechali velikáni jako Ovidius, Menander či Alcman. Avšak už tenkrát byly reakce velmi různorodé. Jedni je opěvovali, druzí zatracovali a jiní se jim vysmívali. Předmětem výsměchu či hněvu však byly spíše paruky než obarvené vlasy. Takto si povzdechl Ovidius nad zničenými vlasy své milenky Corinny:

Já jsem ti říkal: „Už přestaň s tím věčným barvením vlasů!“

Nyní už nemáš co barvit, všechna tvá kadeř je pryč.

Mělas jim pokoj dát – co mohlo být bujnější nad ně? ...

V tomhle ti neublížila tvá sokyně kouzelným býlím,
ani tě čarou vodou nemyla babizna zlá,
nemoc ti neuškodila (to zlo ať vždy se ti vyhne!),
ani ti husté vlasy neodňal zlolajný hlas:
cítíš, že vlastní rukou, tvou vinou že vznikla ta ztráta:
sama sis na hlavu lila s barvivem smíchaný jed.
Zajatá germánská žena ti poskytne nyní svou kadeř,
bude tě chránit pak dar kmene, jenž podlehl nám.

Ó, jak často se zardíš, až vzbudí tvé vlasy čis obdiv,
řekneš si: „velebí teď na mně tu koupenou věc,
chválí namísto mne teď nějakou germánskou ženu;
přece však – vzpomínám si – sláva ta patřila mně.“

(Ovidius, O lásce a milování, nakladatelství Svoboda, Praha 1990, s.52, přeložil Rudolf Mertlík a dr. Dana Svobodová)

Zatímco v počátečních letech Římské republiky prozrazovaly blond vlasy profesi prostitutky, tak v pozdějších dobách císařství (od r. 31 př.n.l do r. 476 n.l.) již nebylo snadné rozpoznat kurtizánu od emancipované dámy aristokracie. Svou roli hrál také fakt, že se ve vyšších společenských vrstvách vedle Římanů zabydlovalo také stále více úspěšných Germánů, kteří měli blond vlasy od přírody. To se již jedná o dobu Konstantina Velikého, dobu nástupu křesťanství, které smetlo všechny „hříšné“ starověké bohy a bohyně a přineslo do společnosti novou striktní morálku (Pitman, 2003).

4.2 Blondýny a křesťanská ikonografie

Když Konstantin Veliký vydal v roce 313 edikt milánský, poskytl tím křesťanské víře svobodu, kterou křesťané využili k šíření nového náboženství. Nahá, blondatá a svůdná Venuše byla pro křesťanské otce tou nejhanebnější bohyní. Podněcovala nejen k hříšnému sexuálnímu chování, ale také k požívačnosti, lenosti a oddávání se luxusu, které šlo zcela proti křesťanským ideálům prostého a pokorného života (Pitman, 2003).

Křesťanští duchovní viděli v ženské svůdnosti potencionální nebezpečí a jedním ze znaků této nebezpečné sexuality byly blond vlasy. Ve svých kázáních často veřejně odsuzovali umělé zesvětlování vlasů jako rouhání, jako zavrženíhodné pohrdání božím dílem. Například františkánský kněz sv. Bernard se domníval, že to byl samotný ďábel, kdo přiměl ženy k hromadnému nošení blond vlasů a ve svých kázáních varoval: „Ach malicherná ty, ženo, jež přiodíváš hlavu svou takovým množstvím nicotností. Pamatuj, že božská hlava, u níž andělé třepotají...ta hlava je korunována trny, zatímco tvá je ověncena šperky. Jeho vlasy jsou potřísněny krví, ale tvé vlasy, či raději to, jež není tvé vlastní, jsou odbarveny nepřírodně.“ (Pitman, 2003:41) Ne všichni duchovní však plavé vlasy odsuzovali. Česko-německý kněz Jan ze Středy v dopise láká scholastika Jindřicha Schatze: „Kdyby dovolil sladký pro vás pohled na ženy a směs půvabných a zavínutých šlojířů, lichotné záblesky klidných očí a vlasy, jež se mohou rovnati lesku zlata, abyste se odtrhl od Pražského města, velmi bych se z duše radoval, abych vás měl jako spolupracovníka v namáhavých záležitostech /.../“ (Kybalová, 2001:187)

Ve snaze církve zdiskreditovat a potlačit ženskou sexualitu hrála důležitou roli Eva, která byla vykreslována jako zdroj všeho zla. Lascivní svůdnice, odpovědná za veškerou vinu, která svým hříchem připravila lidstvo o Boží milost. Eva nahradila Afroditu a Venuši jako symbol krásy a sexuálního pokušení, ovšem na rozdíl od starověkých bohyň byla vykreslována negativně. A stala se opět nositelkou znaku svůdnice – blondýnou (Pitman, 2003).

Jako blondýna je portrétoována i Máří Magdalena, hned po Evě další hříšná postava katolické doktríny. Středověcí umělci se realitou až přespříliš nezabývali. Zobrazovali symboly a jejich vzkaz byl jasný – blondatá byla krásná i nebezpečná, přitažlivá i zakázaná. Blond vlasy a sexuální přitažlivost byly nyní neodmyslitelně

spjaty. K parametrům krásy a sexuality, jež ve starověku zosobňovaly Afrodita a Venuše, přidaly Eva a Máří Magdalena jako ikony hříchu nádech zkaženosti a neřesti (Pitman, 2003).

V první polovině 14. století velmi ovlivnila evropské malíře švédská vizionářka svatá Brigita. Zakladatelka vlastního sesterského řádu prožila většinu života v Itálii, kde se věnovala hlavně péči o chudé. Nejvíce ji však proslavila její vidění, ve kterých se jí zjevovala i Panenka Marie, již popisovala jako dlouhovlasou blondýnu. Zjevení sv. Brigity se staly ve středověké Evropě velmi populární a jako takové ovlivnily i pozdější vyobrazování křesťanských výjevů. Od této doby se nejprve v Itálii a později i ve zbytku Evropy změnilo vyobrazování zrození Krista, jak jej popsala sv. Brigita. Panenku Marii ležící v chlévě na posteli nahradila scéna Panenky, jak klečí před chlévem a uctívá nově narozené miminko. Součástí této změny je často i změna barvy vlasů z hnědé na blondatý odstín (Pitman, 2003).

Giotto di Bondone, Zrození, počátek 14.století

(zdroj: http://www.terminartors.com/artworkprofile/Giotto_di_Bondone-Nativity)

Malba na skle z 16.století

(zdroj: http://www.stockphotos.it/image.php?img_id=13260530&img_type=1)

Blondřatá Panenka Marie je prvním zdrojem dichotomie ve vnímání blond vlasů. Vtiskla jim nálepku nadpozemské, ryzí, panenské krásy. Marie a zástupy blond andělů, poslů Božích, byly znakem čistoty a předmětem uctívání – pravým opakem dosavadních blondřatých nestoudnic (Pitman, 2003).

Tato dvojakost vyvolala rozdíl ve vnímání přírodních a obarvených světlolásek. Přírodní blondýny začaly být spojovány s andělskou nevinností a obarvené blond vlasy naopak jako promiskuitní. Morris (2004) to vysvětluje tak, že ženy, které podstoupí barvicí peripetie, aby vypadaly přitažlivěji, jsou více sexuálně motivované a staly se tak „*archetypem dívky, která se honí za zábavou*“ (Morris, 2004:30). Problém je však v tom, že rozdíl mezi pravou a falešnou blondýnou nemusí být vždy rozpoznatelný.

4.3 Renesance a návrat k antickým ideálům

V 15. století byly renesanční Benátky jedním z nejdůležitějších měst Evropy. Jako přístavní město spojovaly západ s východem a velmi čile se zde obchodovalo se vzácným asijským a arabským zbožím. Kosmopolitní bohaté město, kde se střetávalo

mnoho kultur a bylo tu možné sehnat téměř cokoliv, přirozeně přitahovalo dobrodruhy a umělce všech oborů (Pitman, 2003; Kybalová, 2009).

Itálie byla kolébkou renesance a Benátky poskytovaly ideální prostor pro návrat k antickým základům. Malíři i básníci opět opěvovali ženskou krásu ve velkém. Ke kultu krásy a lásky se nyní připojila ještě smyslnost a ženy různých stavů byly velebeny jako světice či bohyně. Po vzoru antických fantazijních krás mýtické minulosti se nejvíce cenila celková světlost – bledá pleť a zlatavé vlasy. Dobře to dokládají obrazy Tiziana a Botticelliho, stejně jako vyznání lásky blondřaté Lauře italského básníka Francesca Petrarce. V Benátkách zkrátka vládl svobodný umělecký duch, který uvolňoval jak celkovou atmosféru města, tak i jeho morálku (Sherrow, 2006).

Blond barva vlasů se v této době těšila opravdu nevídané popularitě, která se ve srovnatelné míře objevila znovu až ve 20. století. Tento jev je o to pozoruhodnější, vezmeme-li v úvahu náročné barvicí procedury, které vyžadovaly nejen peníze, ale i mnohem více času oproti podmínkám, které máme dnes. Renesance byla vskutku obdobím velkého zájmu o blondýny. Malíři se kromě zobrazování žen hojně věnovali i náboženským námětům. Vypukla „andělská horečka“ a motiv zpravidla blondřatých či zlatovlasých andělů zaplavil Evropu.

Antonio Francesco, 20. léta 15. století

(zdroj: <http://www.klassiskgitar.net/0000-1400-1.html>)

Renesance spojila fenomén blond vlasů s nebem. Této asociace s božskou svatostí velmi chytře využívala anglická královna Alžběta I., která si vlasy barvila do různých blond odstínů po většinu svého života. Na vzhledu jí evidentně záleželo, neboť každý svůj portrét musela osobně schválit (Sherrow, 2006). Její vlasy na nich působí skoro jako svatozář a podporují tak pěstovaný kult osobnosti. Krásná královna, čistá a nevinná, seslána z nebes, aby vedla svůj lid. Přezdívali jí *The Virgine Queen* – panenská královna, jelikož se nikdy nevdala, ani neporodila dítě. Jako blondýna se však prezentovala také jako objekt dvořanské lásky a touhy a povzbuzovala a inspirovala tak muže, kteří za ní bojovali (Pitman, 2003). K chytře vytvořenému kultu osobnosti a k zářivému účesu jí stačilo přidat už jen impozantní róbu a správný výraz a těžko mohl někdo pochybovat o její moci a síle jako vládkyně.

Krátce po Alžbětině smrti se Evropa začala měnit. Itálie ztrácela svůj kulturní vliv a veškeré - i politické - dění se přesunulo do Francie. S tímto skončila i popularita blond vlasů. Všichni nyní vzhlíželi k francouzskému dvoru a král Ludvík XIV. i dvě z jeho milenek Madame de Montespan a Madame de Fontanges nosily vlasy tmavé. Blond vlasy ztratily svůj punc exkluzivity a přísady do barvicích směsí klesly na ceně. Blond se rázem stala znakem měšťáctví, lidé nyní upřednostňovali jednodušší skromné účesy (Serrow, 2006). Přežívaly už jen bílé pudrované, pečlivě načesané a stále velmi drahé paruky, které však smetla Velká francouzská revoluce stejně jako celý monarchistický systém a s ním i společenské návyky aristokracie. Trend blond vlasů už takové množství negativních asociací neunesl a na delší dobu začala být tato barva vnímána pouze jako znak laciných dívek lehkých mravů (Pitman, 2003).

4.4 Romantismus a magická moc vlasů

V období romantismu se dostaly do popředí zájmu vlasy jako takové. Staly se něčím magickým, ale zároveň i jakýmsi užitkovým zbožím. Lidé si schovávali pramínky vlasů svých milovaných, někdy z nich měli vyrobené i různé šperky či jiné doplňky. Jako biologická součást člověka, která však nepodléhá snadno rozkladu, jim vlasy dávaly pocit blízkosti toho druhého. Blond vlasům pak byly přisuzovány i některé kouzelné schopnosti (Sherrow, 2006). Víra v magickou moc vlasů byla zaznamenána i u

mnoha jiných kultur, kde vlastnit vlasy někoho jiného znamenalo mít nad ním moc skrze různé zařikávání a kleteb (Cheang, 2008).

Tento magický nádech, který nyní lidé s vlasy spojovali, se rychle rozšířil a někdy přerostl až v hotovou obsesi. Symboliky vlasů hojně využívali autoři literárních děl a blondatá hříva se opět dostala na výsluní. Vlasy se staly jakousi zkratkou pro vykreslení charakteru. S blondýnou se nejčastěji setkáme v podobě krásné, nevinné, bezbranné a často trochu naivní princezny – Zlatovláska, Popelka (Gibson, 2008). Jindy se jedná o postavu se sexuálním nábojem, magickými schopnostmi, která působí jako anděl, má však ďábelskou duši svůdnice – např. Syrénéa z balady J.W. Goetheho (Pitman, 2003). Dvojznačnost, kterou blond vlasy nabyly již v období renesance, se nyní kvůli zvýšené gramotnosti a lepšímu přístupu k informacím definitivně zakotvila na evropské kulturní scéně.

Zatímco v předchozím období osvícenství lidé vítali exotiku a projevovali zájem o svět mimo Evropu, začaly se v 19. století napříč Evropou prosazovat nacionalistické názory (Im Hof, 2001). Společně s tím vznikaly různé rasové teorie a teorie zdůvodňující nadřazenost bílé rasy. Tyto teorie byly psány na pozadí rozmachu západního imperialismu a otroctví, a tak považovaly stav, kdy bílý muž vládí všem ostatním, za jaksi „přirozený“ (Cheang, 2008). Vlasy, společně s barvou pleti a očí byly považovány za hlavní indikátory rasové identity, přičemž na vrcholu „pyramidy nadřazenosti“ posléze stanul blondatý člověk s modrými očima a světlou pletí (Gibson, 2008).

Blond vlasy jsou nepochybně výrazným symbolickým prvkem západní kultury, což dokazuje mnoho kulturních památek napříč celou historií. V této kapitole jsou uvedeny jen některé z nich, a to především ty, které podle názoru autorky této bakalářské práce symboliku blond vlasů nějak doplňují a poskytují jakýsi přehled o jejím vývoji. O skutečném významu a působení vybraných historických mezníků a postav na evropskou společnost je sice možné polemizovat, význam blondatých vlasů jako takových je však zjevný. V plné síle se toto projevilo za 2. světové války, kdy

nacistická ideologie stanovila árijskou rasu⁶ jako nadřazenou všem ostatním a blond barva vlasů tak mohla rozhodnout o životě či smrti.

5 Dvacáté století

5.1 Nová společnost

Předchozí kapitola popisuje, kterak se v historii vyvíjela móda plavých vlasů a které osobnosti či události přispěly k jejich oblibě nebo naopak k jejich ztracení.

⁶ Pojem árijská rasa bývá nesprávně používán za synonymum pro příslušníka nordického (severského) typu bílé rasy. Ten je charakterizován například světlou pletí, světlými vlnitými vlasy a modrými očima. Rozšířen je především v Dánsku, Švédsku, v severním Německu, ve Skotsku, Finsku, v severním Rusku a na západě Norska (Wolf, 2000).

Změny v módním odvětví se však tenkrát odehrávaly jen velmi pomalu a také geograficky velmi nerovnoměrně. Než se určitý trend dostal z jednoho konce Evropy na druhý mohlo uplynout celé století i více. Už v 19. století se však toto začalo měnit a tempo doby se do budoucna mělo už jen zrychlovat. Na počátku 20. století se tak vzhledem k pojednávanému tématu ocitáme v úplně jiném světě.

Dvacáté století bylo stoletím velkého technického pokroku a společenských, ekonomických a politických změn. To se odráželo i ve vlasovém průmyslu a vlasové módě mužů a žen všech věkových kategorií. Díky danému vývoji získali také lidé z různých společenských vrstev větší přístup k produktům vlasové péče a kadeřnickým službám (Sherrow, 2006; Smith, 2008).

První dámský kadeřnický salón byl otevřen již roku 1635 v Paříži (Sherrow, 2006; Smith, 2008). To je ale výjimka, náboženství, morální otázky a přísné dělicí čáry mezi společenskými stavy té doby odsunuly vznik dalších dámských salónů až na přelom 19. a 20. století. S narůstajícím povědomím o ženských právech narůstal i počet veřejných prostorů, které byly považovány za vhodné i pro návštěvy dam z vyšších vrstev bez mužského doprovodu. Za takový prostor platil i obchodní dům a právě tam vznikly první kadeřnické salony. Když pak po 1. světové válce přišel do módy tzv. *bob* – vlasy krátce střižené pod ušima, bylo najednou třeba vlasy více stříhat, než je upravovat. Kadeřníky tak začalo vyhledávat stále více žen a jejich práce se posunula jak svou náplní, tak i do jiných prostorů mimo domov a obchodní domy. Malé nezávislé salony často provozovaly i ženy, bylo to jedno z mála zaměstnání, kde mohla žena na počátku 20. století sama podnikat (Sherrow, 2002; Smith, 2008).

Zpočátku nebudily kadeřnické salony v očích veřejnosti příliš důvěry. Úprava vlasů byla považována za vysoce privátní záležitost a první salony také velmi dbaly na diskrétnost. Interiér byl běžně rozdělen do oddělených kójí, kam nebylo na zákaznici vidět. Šikovnou kombinací moderního interiéru, nových technologických vymožeností (kromě kadeřnických přístrojů zapůsobil také přívod teplé i studené vody a elektrifikace) a čistotou⁷ si však brzy získaly punc exkluzivity a *být viděn* v takovémto zařízení se stalo naopak žádoucím (Smith, 2008).

⁷ Od konce 19. století začaly vznikat nové teorie o bakteriích a jejich roli při šíření nákaz. Různá hygienická opatření se tak dostávala do stále více oblastí každodenního života (Smith, 2008).

Život se změnil. Rodiny již nebyly tak početné a dosavadní náplň ženy, kterou vyplňovala úloha hospodyně a matky, vystřídal ideál moderní emancipované samostatně vystupující ženy, jež přijala sebevědomý vzhled *a la garconne* – tedy vzhled podobný mužskému (Kýbalová, 2009). Lidé nacházeli stále více možností, jak si odpočinout od pracovní zátěže a bez ohledu na pohlaví se chodili bavit na veřejná místa. Kromě tanečních večírků si nebývalou popularitu získal kinematograf. Dojmy z pohyblivých obrázků působily velmi silně a vše co na nich bylo vidět se okamžitě dostávalo do povědomí diváka. Filmy tak začaly ovlivňovat skutečný svět, mimo jiné i módu, tu vlasovou nevyjímaje.

5.2 Blond'até krásky z filmu

První kinematograf byl představen v Paříži roku 1895 bratry Lumièrovými. Od svého vzniku se nejen velmi rychle rozšířil, ale také podstatně zdokonalil. Už v roce 1927 vystřídal živý hudební doprovod a titulky reprodukováný zvuk a mluvené slovo. Od počátku docházelo také k pokusům o barevný snímek a po pracném ručním dobarvování či používání různých barevných filtrů se svět dočkal nové technologie *Technicolor*. Od konce 30. let se tak barevný film stává běžným a dojem skutečnosti je o to silnější (Bergan, 2007).

Pro přední světové mocnosti se stříbrné plátno stalo důležitým médiem pro distribuci iluzí, nejlepším prostorem, kde promítat své politické fantazie a vytvářet nové mýty. Nejen v Německu té doby byly preferovány blond'até vlasy. I sovětské budovatelské plakáty vyobrazovaly světlomasé dělníky a dělnice a v USA se také stále věřilo v nadřazenost bílé rasy – čím světlejší, tím výraznější protipól k ostatním rasám. A ačkoliv vynález kinematografu pochází z Francie, brzy se ukázalo, kdo v oblasti filmu bude hrát prim. Hollywood se stal největší výrobnou nových mýtů a zrodilo se zde nespočet mezinárodních filmových hitů šířící americkou kulturu (Pitman, 2003).

V duchu doby vznikala řada filmů zobrazujících nezkaženou blondýnku jako symbol bílé americké nadřazenosti. Začátkem 30. let se natočilo několik tzv. *racial adventure films*, neboli dobrodružných filmů s jasným rasovým podtextem, kdy muži-cizinci představovali záporný protiklad bílé americké blondýnce. Příběh obvykle

mapoval cestu bílých Američanů do černé Afriky či exotické Asie nebo jiných 'riskantních' a 'nebezpečných' míst. Pozornost se často stáčela k pokušení, které představovalo rasové promíchávání a to jak kulturní, tak sexuální. Filmy tak prozrazovaly mnohé o soudobé americké rasové paranoie. Typická zápleтка spočívala v unesení či znesvěcení krásné nevinné blondýny tmavým sexuálně nabytým netvorem. Nejznámějším filmem tohoto druhu je bezpochyby King Kong (1933) (Pitman, 2003).

Hollywoodští filmaři si uvědomili, že zářivé blond vlasy na dosud černobílém plátně zaručeně přitáhnou oko diváka. Začaly proto angažovat blondřaté herečky, které v počáteční filmové éře doslova ovládly Hollywood a později se osvědčily i v barevných filmech. Herecké hvězdy si okamžitě získaly přízeň publika, které vzhlíželo ke svým idolům a snažilo se je napodobit. Byly to především filmové umělkyně, které převzaly úlohu někdejších šlechticů, princezen a královen a staly se obdivovaným vzorem. Návštěvníci biografu snadno podléhali přání být oblečeni a učesáni jako oblíbení herci a svět filmu i svět módy tuto výhodnou symbiózu náležitě využíval (Pitman, 2003; Kybalová, 2009).

Blondřatá se pro filmaře stala výhodnou 'zkratkou' pro vykreslení určitého charakteru postavy. Podobně používali barvu vlasů už staří Řekové v antickém divadle – ti, co hráli padouchy, nosili černou paruku a hrdinové zase blondřatou (Rich a Cash, 1993). Sexuální konotace byla zřejmá od začátku a její přítomnost snad stoprocentní. Další charakteristiky blondýn se pak různě měnily. První vlna hollywoodských blondýnek představovala především nevinné, křehké, naivní až hloupé krásky s radostnou, optimistickou povahou.

V roce 1931 vstoupil do kin film *Platinum Blonde* (Platinová Blondýna)⁸ s hlavní představitelkou Jean Harlow. Harlow si odbarvovala vlasy na nejbělejší možný odstín a brzy ji následovaly nejen kolegyně herečky, ale i mnoho obyčejných žen, které toužily přiblížit se kráskám stříbrného plátna. Za své role svůdných krás si Jean Harlow vysloužila přezdívku *Blonde Bombshell* – dalo by se přeložit jako „blondřatá puma“, čeština však používá spíše výraz sexbomba, kde přívlastek *blondřatá* odpadá – a za svou krátkou kariéru⁹ se stala ztělesněním blondřatého půvabu. Stala se první

⁸ Tento přepis názvu filmu do češtiny, stejně jako u všech následujících, vychází z oficiální filmové databáze <http://www.fdb.cz/>.

⁹ Jean Harlow zemřela předčasně ve věku 26 na selhání ledvin. Po její smrti se začaly šířit pomluvy, že jí zabily jedovaté účinky odbarvovače na vlasy, který údajně používala každý týden (Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

herečkou vyfocenou na obálce časopisu *Life* a ženy ve snaze jí napodobit skupovaly odbarvovací přípravky ve velkém (Sherrow, 2006). Přezdívka *Blond Bombshell* se později ustálila v americké filmové terminologii a stala se označením pro všechny plavovlasé herečky se silným sexuálním nábojem. Na seznam mezinárodně proslulých filmových super-blondýnek 20. století můžeme zařadit Miu West, Marlene Dietrich, Veronicu Lake, Marilyn Monroe, Jayne Mansfeld, Brigitte Bardot, Farrhu Fawcett, Goldie Hawn, Kim Bassinger, Michelle Pfeiffer, Pamelu Anderson, Cameron Diaz nebo Sharon Stone.

Královnou všech blondýnek byla samozřejmě Marilyn Monroe. Na plátně jí byla přisouzena *image* křehké dívky, jež spoléhá spíše na svůj vzhled než na svou inteligenci. Stala se oficiální hloupou blondýnou a tento svůj populární, ale ne příliš lichotivý status potvrdila mimo jiné i ve filmech *Pánové mají raději blondýnky* (Gentleman Prefere Blondel, 1953) a *Jak si vzít milionáře* (How to Marry a Millionaire, 1953) (Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Podle amerického antropologa Granta McCrackena (1996) se u širší veřejnosti prosadily blond vlasy právě až v 50. a 60. letech: „V pozdních 40. letech nebyla ještě blondřatá *tou* hollywoodskou barvou... Vlastně bylo na blondřatosti ve 30. a 40. letech něco lehce pohoršujícího... Byla spojována s volnou sexualitou v době, kdy jakýkoliv druh sexuality lidí trochu znervózňoval... Pravda, bylo několik vlivných blondýnek... Ale blondřatost tenkrát nebyla tím, čím se stala v 50. a 60. letech, hvězdnou volbou (McCracken, 1996:81)¹⁰. Přechod, kdy se z blond vlasů stal všeobecně rozšířený trend však nesouvisí jen s filmem. Právě v 50. letech totiž odstartovaly vlivné reklamní kampaně na vlasové barvy (viz. kapitola Blond vlasy a reklamní průmysl). Do té doby bylo barvení vlasů, ať už na jakýkoliv odstín, celkově považováno za nemravné.

Vedle *hloupých blondýn* se v 50. letech a počátkem let šedesátých objevuje zcela odlišný typ filmové blondýny. Znamý režisér Alfred Hitchcock byl posedlý blondýnami, které však se zavedeným stereotypem neměly kromě krásy nic společného. Byl tím tak proslulý, že se v angličtině ustálil další termín - *Hitchcock Blonde*. Tímto termínem jsou označovány blondřaté, přitažlivé, chytré, sofistikovány zároveň však

¹⁰ In the late '40s, blondness was not yet the colour of Hollywood. ... There was, in fact, something slightly outre about blondness in the '30s and '40s... It was associated with frank sexuality in an era when any kind of sexuality made people a little nervous.... True, there were a few blondes with influence But blondness was not then, as it became in the '50s and '60s, the starlet's choice (McCracken 1996:811).

chladné, silné a nebojácné ženy – „*chladný zevnějšek s vnitřním ohněm*“ (zdroj: <http://hitchcockblonde.typepad.com>) Mezi nejznámější představitelky tohoto charakteru patří Grace Kelly a Ingrid Bergman.

Tato zlatá éra Hollywoodu opravdu velmi vydatně přizivila mýty a stereotypy o blondýnách. Později už tomu tak nebylo. Během 60. let zavládl v Americe duch svobody, který přinesl i širší povědomí o ostatních kulturách. To vedlo k tomu, že lidé začali přikládat větší hodnotu různorodosti a individualitě i v oblastech odívání a vlasové úpravě. Toto tvrzení podporují i výsledky výzkumu Melissy Rich a Thomase Cashe (1993), kteří zjistili, že zastoupení blondýnek bylo ve třech známých amerických časopisech během šedesátých let nejnižší za sledovanou dobu 1950 až 1989 (Rich a Cash, 1993). Nicméně má film stále ohromný vliv na módní průmysl. Někteří tvůrci se *blond'atým mýtem* zabývají dodnes. Patrné rysy Hitchcockových blondýnek mají i blondýny z filmů Davida Lynche. Film *Pravá Blondýna* (Legally Blonde, 2001) je celý postaven na stereotypu hloupé blondýny, která však nakonec ukáže, že to, jak působí navenek, nemá nic společného s její inteligencí. Pro velký úspěch má tento film dokonce dvě pokračování.

5.3 Blond vlasy a reklamní průmysl

Nejsou to však jen filmy, které ovlivňují smýšlení společnosti o blondýnách. Důležitou roli hrají také časopisy, televize a v neposlední řadě reklamy.

Firmy, které prodávají vlasové produkty, byly jedny z prvních, které inzerovaly své výrobky. Až do vzniku televize se jednalo o různé cedule, letáky, později inzerce v časopisech. Už od počátku se k propagaci využívaly známé tváře a od doby televizních reklam to platí dvojnásob. Obdivované hvězdy vychvalují své oblíbené barvy či šampóny a staví na obdiv své krásné lesklé vlasy. Reklamy navíc často varují konzumenty před nedostatečnou péčí o sebe sama a vyzdvihují, jak používání toho či onoho produktu zvyšuje jejich popularitu a sex-appeal.

Reklamy na barvy začaly vznikat o dost později než reklamy na jiné vlasové produkty. Barvení vlasů si stále až do 50. let neslo společenské stigma nemorálnosti a troufalosti a většina lidí jej vnímala jako známku nižší třídy. V 50. letech se situace

začala pomalu měnit. Barvy k domácímu použití se hodně zlepšily a staly se i finančně dostupnějšími. Klíčovou roli v tomto směru sehrála i společnost Clairol, která se skrz propagaci svých produktů snažila změnit společenský postoj k barvení vlasů. Ženy v reklamách byly vyobrazovány jako úctyhodné manželky, matky, hospodyně nebo známé sousedky (Sherrow, 2006).

Ohromný úspěch zaznamenala reklamní kampaň Clairolu, kterou v druhé polovině 50. let vedla začínající Shirley Polykoff, na 'Lady Clairol cream bleach', tedy jakýsi krémový odbarvovač k dosažení blond odstínu vlasů. Využila k tomu hollywoodskou blond-mánii a svými slogany narážela přesně na to, co tehdejší filmy podsouvaly divačkám už skoro třicet let. Slogany jako „*Is it true blondes have more fun?*“ (je pravda, že si blondýčky víc užívají?) nebo „*If I've only one life, let me live it as a blonde.*“ (mám-li jen jeden život, chci ho prožít jako blondýna) zafungovaly perfektně. Clairol se ve Spojených Státech stal největším prodejcem vlasových barev a mezi lety 1956 - 1962 vzrostl počet žen, co si barví vlasy ze 7% na 50%. Do roku 2000 firma uvedla na trh více než sedmdesát různých odstínů blond barvy, nebo spíše sedmdesát blond barev s různými názvy. Blond barva vlasů už nebyla jen pouhou barvou, ale celkovou psychologickou záležitostí (Ilyin, 2000; Pitman, 2003; Sherrow, 2006).

Zatímco se firma Clairol svou kampaní snažila oslovit *obyčejné* ženy a prodat své vlasové barvy ženám střední a nižší třídy, přišla evropská společnost L'Oreal ve snaze zaútočit na vedoucí postavení Clairolu na americkém trhu se zcela opačnou myšlenkou. Jejich reklamy měly přesvědčit o vyšší kvalitě barev oproti konkurenčním výrobkům a působit jako něco exkluzivního a jedinečného. Přípravky byly oproti konkurenci dražší, aby zákaznice měla pocit, že kupuje *něco víc* a slogan „*Já za to stojím*“, je měl pomoci prodat. V reklamách vystupovaly známé herečky, jako tehdejší televizní hvězda, blond'atá Meredith Baxter. Tato kampaň také zaznamenala nebývalý úspěch a onen slogan i známé tváře využívá L'Oreal dodnes.

5.4 Blondýny v časopisech

Reklama, ať televizní či v tištěné podobě, zobrazuje svět, po kterém lidé touží. Dokonalé prostředí, šťastní a krásní lidé, jejichž úsměvy prozrazují o kolik lepší je

jejich život, když používají ten či onen produkt. V časopisech se však neobjevuje pouze reklama, jež působí jako samotný tvůrce mýtu, ale zároveň reflektují i to, jak se mýtus (v tomto případě mýtus o blondýnkách) projevuje ve společnosti. Zajímavý je patrný rozdíl mezi pánskými a ženskými časopisy. Zatímco v pánských časopisech je zdůrazňována především atraktivita blondýnek a jejich „vyšší“ sexuální libido oproti brunetkám, dámské časopisy často řeší otázku proč – proč jsou pro muže blondýny atraktivnější než brunety? Rich a Cash (1993) ve své práci zmiňují výzkum, na kterém se podílel i sám Cash (1992), kde 84% dotazovaných vysokoškolaček uvedlo, že věří tvrzení, že muži mají raději blondýny. V obou typech genderově zaměřených časopisů lze však najít narážky na domněle nízkou inteligenci blondýn (viz kapitola Vtipy o blondýnách).

Blond vlasy byly a jsou stále aktuálním tématem v mnoha různých časopisech. Ve Spojených státech se jim věnovaly New York Times, kde se psalo, kterak Japonci upřednostňují blondýny; časopis Glamour se věnoval otázce, zda být blond neznamená spíš více potíží než zábavy a v jiném článku zase rozebíral předsudky vůči ženám na základě barvy vlasů; časopis Mademoiselle rozebíral fakt, že většina žen nejsou přírodní blondýny a dával rady, jak dosáhnout „té správné“ blond; podobný článek vyšel i v časopise Harper's Bazaar, který v jiném článku rozebíral nový parfém s názvem „Blonde“, kde se psalo že tento parfém své nositelce dovolí prožít „blond'atou chvíli“, aniž by si musela měnit barvu vlasů (Thomas, 1997).

Nejde však jen o články, jež pojednávají o blondýně jako o ženě, která *více spoléhá na vzhled než na intelekt*, ale o samotnou prezentaci blond'atých žen na fotografiích v magazínech. Za prvé je zřejmé, že přinejmenším ve Spojených státech zastoupení blondýnek na stránkách časopisů svým počtem přesahuje zastoupení blondýnek v americké populaci (Rich a Cash, 1993). A za druhé se zdá, že fotografie celkem přesně dodržují to, co znali lidé už ve středověku – totiž rozdíl mezi pravou a falešnou blondýnou, resp. rozdíl mezi dobrem a zlem. Zatímco reklama se snaží navodit dojem přirozenosti a přesvědčit potencionální konzumentku o tom, že nebude poznat, že si barví vlasy, tak v časopisech se s tímto rozdílem a asociacemi s tím spojenými přímo pracuje. Na jedné straně lze vidět fotografie něžných dívek, které působí cudným, andělským dojmem a jejich sexuální přitažlivost spočívá v nevinnosti. Na straně druhé jsou fotografie, které zobrazují sexualitu apriori a dívky na nich pózují s vyzývavým

postojem a „dábelským“ pohledem. V obou případech je někdy dojem ještě umocněn nastrojenou infantilitou, kdy jsou dívky oblečením i účesem stylizovány do podoby malých holčiček či školaček, což má sexuální dojem ještě umocnit. Nakonec je vlastně lhostejné, zda dívka na fotografii je nebo není pravá blondýna, až kontext, ve kterém se nachází je pro diváka/čtenáře určující, až tak rozhodne, zda je dívka hodná či zlá, něžná či divoká nebo ryzí či intrikářská. Jako příklad mohou posloužit následující dvě fotografie blondýny v poli:

Blondýna A¹¹

Blondýna B¹²

Z bulvárních časopisů je patrné, jak dvojakost blondýn využívají i samotné celebrity. Svůj účes a šaty volí podle toho, jak chtějí na veřejnost působit, co chtějí o sobě sdělit. Velmi dobře je toto vidět na zpěvačce a herečce Madonně, která svou *image* měnila často a radikálně. V roce 1990, kdy vyjela na světové turné s názvem „Blonde Ambition“, se stylizovala do blonděaté „zlobivé“ holky a vzbudila veliký rozruch svým představením nabytým sexem. Na pódiu vystupovala mimo jiné jako domina v latexovém oblečku a na červené posteli simulovala pohlavní akt. O osm let později

¹¹ Zdroj obrázku: http://claycenterblooms.blogspot.com/2007_09_01_archive.html

¹² Zdroj obrázku: <http://bleskove.centrum.cz/fotogalerie/2009/08/19/marketa-divisova-se-nafotila-pro-casopis-fhm/foto/265142/?cid=654027>

vyšlo album „Ray of Light“. Na obalu alba je vyfocená Madonna opět s blond vlasy, tentokrát je však účes volnější a odstín blond'até jemnější. Fotografie je celá laděná do modra a zpěvačka působí citlivým dojmem. Z dračice se stal anděl.

Madonna na turné v roce 1990¹³

Madonna na obalu alba v roce 1998¹⁴

5.5 Vtipy o blondýnách

Proč lije blondýnka do počítače vodu? Aby mohla surfovat po internetu.

Hladí si těhotná blondýnka před zrcadlem břicho a říká: „Doufám, že je to moje!“

Proč nemůžou blondýny upéct dvojité dávky podle receptu? Protože se trouba nedá rozpálit na 500 stupňů.

(zdroj: <http://humor.mysteria.cz/vtipy-o-blondynkach/>)

Snad každý někdy slyšel vtip o blondýnách. Znají je vskutku všichni, od našich prarodičů až po malé školáky.

Všechny tyto vtipy jsou založené na domnělé hlouposti blondýnek. První záznam o hloupé blondýně pochází již z 18. století. Údajně jí byla pařížská kurtizána

¹³ Zdroj obrázku: <http://www.sandrascloset.com/tag/blond-ambition-tour/>

¹⁴ Zdroj obrázku: <http://hubrisiscool.wordpress.com/top-100/41-50/44-ray-of-light/>

Rosalie Duthé. Dobové záznamy jí přirovnávají ke stroji, který sice „provádí všechny činnosti, jako živá bytost – pije, jí, tančí a zpívá, jakoby byl obdařen myslí... Jediná potíž je v mluvě. Experti už vzdali snahu o napravení tohoto defektu a obdivovatelé se raději zabývají pohyby tohoto stroje.“ (Pitman, 2003:130). Zdá se však, že její kariéra tím nikterak neutrpěla a Rosalie vedla život bohaté ženy. Fenomén hloupé blondýny se však masově rozšířil až v druhé polovině 20. století a neexistuje jednoznačná shoda o tom proč. Američanka Jeannie B. Thomas ve své komparativní studii „Dumb Blondes, Dan Quayle, and Hillary Clinton – *Gender, Sexuality, and Stupidity in Jokes*“ (1997) shrnuje jednu z pravděpodobných příčin. Většinou má společnost potřebu vtipkovat o jevech či událostech, které vytvářejí určité společenské napětí. V 60. letech začalo v Severní Americe ženské liberalizační hnutí a ženy byly najednou mnohem víc vidět i slyšet. Zapojovaly se v oblastech veřejného života, které byly dříve vyhrazeny mužům a dostávaly se i do vedoucích funkcí. Změna tradičních genderových rolí a vyšší výskyt žen na pracovištích mohly vyvolat napětí, které, v kombinaci s hollywoodskými filmy, kde zdobily plátna blondřaté herečky v čele s Marilyn Monroe, vedlo ke vzniku vtipů o blondýnách. Rozšířený mediální obraz blondýn je učinil snadným terčem posměchu (Thomas, 1997).

Ačkoliv se vtipy o hloupých blondýnách zaměřují na blondýny, mohou být pochopeny i jako narážka na ženskou hloupost obecně. Některé z vtipů jsou tak přímo cílené:

Proč jsou vtipy o blondýnách krátké? Aby si je zapamatovaly i brunetky.

Způsob, jakým samotné ženy vnímají takové vtipy se samozřejmě velmi liší. Svou roli určitě hraje barva vlasů posluchačky. Thomas (1997) dále dokládá, že hodně záleží na kontextu, ve kterém je slyší. Jedna z účastnic výzkumu, blondřatá vysokoškolská studentka, měla za úkol shromáždit vtipy o blondýnách a zaznamenat své reakce na ně. Zatímco vtipy vyprávěné jejím třináctiletým bratrem jí připadaly „opravdu vtipné“, tak z vtipů mužů ve věku 19 a 22 let měla pocit, že se vypravěč snažil „působit nadřazeně“ nebo že si „dělá legraci především ze mě“ (Thomas, 1997:280-82).

Je nutné podotknout, že vtipy o blondýnách mají v anglicky mluvících zemích ještě další rozměr, jenž je dán lingvisticky. V angličtině totiž nemusí jednoznačně vyplývat, zda se jedná o blondýnu či blondýna. Angličtina rozlišuje v psané formě *blond*, jako

barvu vlasů a *a blonde* jako ženu-osobu, přičemž výslovnost zůstává stejná¹⁵. V orální podobě tudíž nemusí být pohlaví u vtipů zřejmé. Pro českého čtenáře pak může působit překvapivě reakce další účastnice výzkumu J.B. Thomasové (1997), která uvádí, že „*Blondáté* vtipy mi připadají urážlivé, protože si myslím, že jsou většinou zaměřeny na blondáté ženy... Ponižují ženy obecně.“ (Thomas, 1997:279). Jedna anglická studie, která se zaměřuje na stereotypizaci blond vlasů uvádí, že 63% z pětiset sesbíraných anglických vtipů narážejících na blond barvu vlasů se týká výhradně žen, pouze 5% odkazuje na muže a zbylých 32% je genderově neurčitých (Takeda, Helms, Romanova, 2006).

Vtipů o blondýnách existuje nespočet a jsou jen dalším dokladem stereotypizace blondýnek. Samotný fenomén je postaven na údajně nízkých inteligenčních schopnostech světlovlásek, mnoho vtipů však naráží i na stereotyp většího sexuálního libida blondýnek. Tento aspekt dobře dokládá anglický (nepřeložitelný) vtip *How is a blonde and a turtle alike? Get them both on their backs and they're fucked* (Thomas, 1997: 281).

Vtipy o blondýnách stále neztrácejí na oblibě a ačkoliv si to mnozí nepřipouští, ovlivňují naše hodnocení v reálném životě, což je tématem kapitoly Blond vlasy a síla jejich symboliky. Tento fakt je ostatně vyjádřen také vtipem – *Kolik existuje vtipů o blondýnkách? Žádný, všechny jsou pravda.*

6 Fenomén blondýn v Čechách

Předešlá kapitola popisuje symboliku blond vlasů a společenský postoj vůči blondýnám v průběhu 20. století v euro-americké kultuře. Vzhledem k dostupnosti různých pramenů týkajících se daného tématu jde převážně o americké reálie, které se však do značné míry shodují se západoevropskými nebo kulturu západní Evropy přinejmenším ovlivnily. Český, resp. Československý, stát patří svou zeměpisnou polohou do střední

¹⁵ Heslo „Blonde/Brunet“ z The American Heritage Dictionary of the English Language (1969).

Evropy, avšak z hlediska politiky a kultury se jeho status několikrát změnil. Po rozpadu habsburské monarchie vládl v Čechách proamerický duch, který ztělesňoval tehdejší prezident T.G. Masaryk, který se snažil nově vzniklý československý stát co nejvíce přiblížit západu. V letech 1939 – 1945 se naše země stala německým protektorátem a nacistická ideologie načas silně ovlivňovala veškeré společenské dění. Důležitým mezníkem se stal rok 1968, kdy se Československo stalo okupovaným územím Sovětského svazu a bylo tak odsouzeno ke čtyřicetileté vládě komunistické strany, která podléhala příkazům z Moskvy. Svět byl rozdělen na tzv. západní a východní blok, přičemž na obou stranách se vládní propaganda snažila démonizovat tu druhou stranu železné opony.

Jako součást východního bloku bylo Československo odstřiženo od vlivů americké kultury. Nicméně, ne úplně a touha především mladých lidí po vymoženostech západního světa byla ohromující. Bývalo častým jevem, že jakmile někdo získal například západní módní časopis, hned se snažil lidi na fotografiích napodobovat. Vzniklo tak mnoho podomácku vyrobených módních originálů, ať už se jednalo o nábytek, sportovní náčiní, oblečení nebo úpravu účesu. Následující text se věnuje tomu, jak byly blondýny vnímány v českém prostředí od počátku 20. století až po současnost, jednak obecně, jednak na příkladech prezentace konkrétních osobností.

Češi nebyly v oblasti vlasové módy nikdy příliš velkými tvůrci trendů. Vždy se spíše následoval styl, který k nám doputoval z jiných zemí. Jak, tomu bylo už v minulosti, novinky obvykle adaptovaly nejprve dámy z vyšších společenských vrstev, neboť měly nejen lepší přístup k informacím (také více možností cestovat a vidět na vlastní oči), ale také potřebné finanční prostředky k realizaci (Kybalová, 2009).

Dalo by se říci, že až do nástupu komunismu se vlasová móda v Čechách vyvíjela podobně, jako v dalších částech Evropy a Ameriky. Největší vliv měl film a i mezi českými herečkami najdeme ikonické blondýny, které ostatním sloužily jako vzor. Od třicátých let se začala na filmových plátnech objevovat Nataša Gollová, která se proslavila hlavně jako komediální herečka. Ve svém snad nejznámějším filmu „Eva tropí hlouposti“ (1939) hraje roli nezbedné a lehkovážné blondýnky. Podobné postavy často ztvárňovala další známá česká blondýna Věra Ferbasová, které kritici dokonce vytýkaly, že charakter jejích postav se stále opakuje. V tomto směru se zdá, že čeští

filmaři trochu předběhli Hollywood, neboť hlavní vlna filmů s krásnou ztřeštěnou blondýnou, neboli hloupou blondýnou, zde přišla až o 15 až 29 let později, v letech padesátých. Jako blondýnka začínala i největší tehdejší česká hvězda Adina Mandlová. Až do války, kdy spolupracovala výhradně se svým kolegou a milencem Hugo Haasem obsazovala rovněž komediální role. Po jejich rozchodu však začala dostávat i jiné role, ve kterých hrála lehce cynické a spíše chladně uvažující ženy a s nimi přišel i nový vzhled – tmavé vlasy. Jakoby se blond'atá k sofistikovanějším postavám už jaksi nehodila (zdroj: server csfd.cz).

V šedesátých letech se po vzoru Západu dostalo do filmů více nahoty a sexuality. Asi první českou „bombshell“ – sexbombou - se stala Olga Schoberová, kterou proslavily čtyři zásadní filmy. Ve filmu „Limonádový Joe aneb Koňská opera“ (1964) ztvárnila krásnou, naivní, andělskou a cudnou blondýnku Winnifred jako protiklad záłudné a vypočítavé Tornádo Lou (Květa Fialová), která měla vlasy pochopitelně tmavé. Tato úspěšná komedie ji zaškatulkovala jako herečku ozdobných rolí sexy naivek. Ve filmu „Kdo chce zabít Jessie?“ (1966) hraje spoře oděnou comicsovou krasavici, která se ocitne v realitě, kde ji musí před jejími pronásledovateli ochraňovat herecký kolega Jiří Sovák. Další dva známé české filmy „Pane, vy jste vdova“ (1970) a „Adéla ještě nevečeřela“ (1977) také ozdobila svým tělem a jako symbol bezmocného něžného pohlaví je v obou z nich spoutána. Olga Schoberová se prosadila i v zahraničí, kde zřejmě také zapůsobily její dlouhé, obarvené blond vlasy, neboť uznání jejích hereckých kvalit se jí nikdy příliš nedostalo. V britském „Vengeance of She“ (1968) se stala blond'atou bohyní uprostřed arabského světa tmavovlásek, a v italských filmech „Lucrezia Borgia, l'amante del diavolo“ (1968) a „Le Calde notti di Poppea“ (1969) si zahrála hlavní role a ztvárnila tak dvě významné blondýny, kterým věnuje J. Pitman (2003:28-30; 72-76) ve své studii o blondýnách hned několik stránek. Schoberová se také v roce 1969 objevila v pánském časopisu Playboy mezi fotkami sexuálních symbolů toho roku, kde mimo jiné figurovala i blond'atá Bondova dívka Ursula Andress a Brigitte Bardott (zdroj: server csfd.cz).

V polovině šedesátých let začínala další známá česká herečka – Hana Břejchová. Ve filmu režiséra Miloše Formana „Lásky jedné plavovlásky“ (1965) ztvárnila hlavní roli blond'até Anduly. Mladá naivní a nesmělá holka z maloměsta podlehne klavíristovi a je přesvědčena, že právě on je ten pravý. Vypraví se za ním do Prahy, ale netuší, že ji

mladík nebere vážně. Film získal několik nominací na různé mezinárodní filmové ceny. Pro Hanu Brejchovou to byla teprve druhá filmová role, i přesto se pro ni stala nejvýznamnější. Stejně jako Olgu Schoberovou si ji diváci tudíž pamatují hlavně jako hloupoučkou, naivní blondýnku (zdroj: server csfd.cz).

Slavnější sestra Hany Brejchové, Jana Brejchová, hrála už od padesátých let a posléze se stala jednou z nejobsazovanějších českých hereček. Oproti své mladší sestře měla výraznější obličejové rysy a díky svému výrazu se spíše hodí do škatulky sofistikovaných *Hitchcockových* blondýnek. Za svůj život ztvárnila mnoho složitých filmových postav a vytvořila tak jakýsi protiklad k ostatním „hloupým“ blondýnám stříbrného plátna v Čechách.

Dalším „typem“ blondýny je Vilma Cibulková. Ta se začala v českém filmu více prosazovat koncem osmdesátých let a je často obsazovanou herečkou dodnes. Vilmě Cibulkové jsou přisuzovány role temperamentních blondýn, které nemají nic společného s chladným a sofistikovaným hitchcockovským typem, a ani v nich není špetka hlouposti či naivity. Její postavy bývají často ženy, které vědí, co chtějí a neváhají k tomu využít všechny své zbraně, včetně krásného těla. Dobře je toto vidět například v jejích rolích ve filmech „Pupendo“ (2003) nebo westernové parodii „Mazaný Filip“ (2003) (zdroj: server csfd.cz).

Fenoménem sám o sobě je herečka Iva Pazderková. Narodila se v roce 1980 a divadelnímu herectví se věnuje už od střední školy. Získala i několik televizních a filmových rolí, ale u širší veřejnosti ji nejvíce proslavila její vystoupení v pořadu „Na stojáka“ televizní stanice HBO. Zde předvádí krátké *skeče*, které jsou postavené na stereotypu hloupých blondýn. Iva Pazderková v podstatě hraje to, co se o blondýnách říká ve vtípech – hloupou, povrchní, naivní ženu, která spoléhá na svou krásu a zajímá se pouze o svůj vzhled, nemá kontakt s realitou a nerozumí běžným věcem každodenního života. Nadsázka a přehnanost celého vystoupení je zjevná a fanoušek tohoto pořadu už ví, co se chystá, když Iva Pazderková provádí zkoušku mikrofону slovy „Devadesát, šedesát, devadesát...“ Natočeno bylo několik dílů, ve kterých blondýna „řeší“ různá témata – např.:

Aromaterapie - <http://www.youtube.com/watch?v=KL1asv-qPy0&feature=relmfu>

Myslím, tedy jsem - <http://www.youtube.com/watch?v=kAmguKoro6o&feature=relmfu>

Lap t'op - <http://www.youtube.com/watch?v=G24jo3Wgh7s&feature=related>

„Blbá“ blondýna Iva Pazderková hraje i v reklamě na jogurt „Muller-mix“, kde není schopná smíchat dvě ingredience, aniž by něco nepokazila. Reklama v roce 2009 vyhrála cenu za nejefektivnější reklamu roku za to, že zvedla tržní podíl výrobku o 200 procent (zdroj: server idnes.cz – 11.11.09). Zdá se, že hloupá blondýna lidi opravdu oslovuje. Ve stejné roli odmoderovala také nominační večer Českého Iva v roce 2008, kde dělala partnerku tmavovlásce Ester Kočičkové. Svou moderátorskou show založily právě na společensky zavedeném protikladu hloupé blondýny vs. chytré brunety a dokonce nechaly diváky hlasovat, koho mají raději, blondýny či brunety. Vyhrály blondýny.

Za zmínku stojí také vědomostní pořad televize Prima s názvem „Nepodceňuj blondýny“, který svou strukturou rovněž narážel na domnělou hloupost blondýnek. Jeden soutěžící, vždy mužského pohlaví, soutěžil s padesáti blondýnami v zodpovídání vědomostních otázek. Cílem soutěžícího bylo odpovídat správně na otázky a typovat, která z oponentek odpověď nezná a vyřadit tak postupně všechny blondýnky (zdroj: server serialek.cz).

Hloupá blondýna se stala i v Čechách společenským folklórem. Věta typu „Ty si ale blondýna!“ se stala synonymem věty „Ty si ale hloupá!“ a často odkazuje i na ženy, které blondýny vůbec nejsou. Podobně se používá věta „To bylo tak trochu na blondýnu...“, jako jakási omluva za to, že se něco nepovedlo. I samotné blondýnky často omlouvají svůj nezdár větami jako „To víš, co můžeš čekat od blondýny?“ nebo „Vždyť jsem jenom blondýna...“.

Jak je vidět, české kulturní prostředí se v otázce stereotypizace blondýn příliš neliší od americké kultury, a to i navzdory omezeného vzájemného kontaktu po dobu čtyřiceti let. Když se po roce 1989 otevřely hranice, přelila se přes východní blok vlna americké kultury a po západu toužící davy se jí s chutí nechaly unášet. Mezery na trhu se začaly rychle vyplňovat a jedním ze žádaných zboží byly módní a pánské časopisy. Jelikož komunistická cenzura hlídala, aby tehdejší časopisy zobrazovaly socialistickou společnost jako vzor mravnosti, nebyla výstřední móda, natož pak sexualita, do té doby nikde (kromě propašovaného západního materiálu) k vidění. Nyní jich existuje několik

desítek, a to nejen v tištěné podobě, a ať už jsou zaměřené na ženy či muže, téma blondýnek se stále opakuje. Internetový portál ona.idnes.cz publikoval na toto téma nespočet článků a neustále informuje, která celebrita si obarvila vlasy či zda mají muži raději blondýny nebo brunety. Podobně se téma blondýn často objevuje i v pánském časopise Maxim, avšak z trochu jiného pohledu. Vypovídající jsou už jen samotné nadpisy článků jako např. „15 blondýn na zahřátí“ nebo některé věty v článcích, jako např. „...všechny blondýny jsou vlastně šlapky...“ nebo anketa „Co si myslíte o tvrzení, že blondýny jsou pro pobavení a brunety do života?“ (zdroj: server maxim.cz).

Společenský mýtus o blondýnách se zdá být i na českém území neotřesitelný. Blondýny se znovu a znovu objevují ve svých několika klasických polohách. O symbolice blond vlasů a jakým způsobem, a zda vůbec, se tyto předkládané obrazy blondýn projevují v reálném životě, mimo kulturní svět, pojednává následující kapitola.

7 Blond vlasy a síla jejich symboliky

Předchozí kapitoly naznačily, že blond vlasy mají svůj specifický symbolický význam, resp. významy. V průběhu dějin evokovaly krásu, božské světlo, mládí, plodnost, vznešenost, bohatství, něhu, přitažlivost, ale i neřest, nemorálnost, lacinost a hloupost. Všechny tyto asociace byly podporovány v různých oblastech umění, od

literatury přes malbu, fotografii až po film. Výrazné osobnosti té či oné doby s nimi byly díky blond vlasům spojovány, čehož někteří vědomě využívaly, jiní se oněm asociacím snažili bránit.

Jak bylo také ukázáno, jsme mýty o blond vlasech u žen obklopování už po několik staletí. A ačkoliv se tyto mýty neustále modifikují, přizpůsobují době a získávají nové významy, zdají se být přeci jen jaksi odtržené od reálného každodenního života. Vždyť zde mluvíme o filmových hvězdách, modelkách, královnách a obrazech, o fiktivním životě ukazovaném v magazínech. Většina z nás si je přece vědoma toho, že jsou to „pouhé“ metafory, vtipy a nadsázky. Následující text je přehledem několika provedených výzkumů, které dokazují, že tyto zavedené mediální a kulturní prezentace blondatých žen v západní kultuře ovlivňují náš úsudek o blondýnách i v běžném životě.

Fyzická přitažlivost jako celek je fenomén, jenž lze sledovat ve všech kulturách, přičemž jedinci, jež svým vzhledem lépe naplňují normy fyzické přitažlivosti dané kultury, z toho mohou těžit ve svůj prospěch, zatímco jedinci, kteří tyto normy nenaplňují se mohou ocitnout v nevýhodě (Patzner, 2006). Vlasy rozhodně patří k faktorům, které mají podíl na fyzické přitažlivosti či nepřitažlivosti daného jedince a jak potvrzují výsledky mnoha výzkumů, záleží i na jejich barvě. Výsledky různých výzkumů se více či méně shodují – mužům se častěji líbí ženy se světlými vlasy a naopak, ženy preferují tmavovlasé muže (i.a. Feinman, Gill, 1978).

Tyto výsledky ladí s tvrzením A. Synnotta (1987:382), že odlišná pohlaví mají odlišné vlasy. Synnott dále uvádí, že blondatá je v zásadě vnímána jako ženská barva, podobně jako třeba růžová. Blondaté a tmavé vlasy jsou společensky polarizovány jako protějšky, přičemž tmavá je spojována s mocí a světlá se zábavou. Tmavá a světlá mají opačný význam jako barvy, jako symboly opačných pohlaví i jako hodnoty (Synnott, 1987).

Co se týče vzhledu, hovoří výsledky výzkumů celkem jednoznačně pro blondýnky. Existují však i výzkumy, které zkoumají vliv barvy vlasů na úsudek ostatních o pracovní kompetenci dané ženy. Zdá se, že v této oblasti mají blondýny horší výchozí pozici. Asociace blondýnek se zábavou a nižší inteligencí zřejmě hraje svou roli. Diana Kyle a Heike Mahler ve svém výzkumu *The effects of Hair Color and Cosmetic use on Perceptions of a Female's Ability* (1996) zjistily, že brunetky jsou apriori považovány za schopnější pro vykonávání zaměstnání jako účetní. K podobným

závěrům dospěly M. Takeda, M. Helms a N. Romanova (2006) v britské studii, která zkoumala, jakou barvu vlasů mají ženy ve vedoucích pozicích velkých korporací. Došly k závěru, že blondýny a zrzky výrazně zaostávají za tmavovláskami a že toto zastoupení neodpovídá britskému složení populace podle barvy vlasů.

Jak je patrné, blondýny čelí v běžném životě jak kladným, tak i záporným stereotypům spojených s barvou jejich vlasů. Bohužel neexistuje žádná studie, která by mapovala výhradně české prostředí. V populárních časopisech se objevují různé ankety, které kopírují západní vzory (viz. kapitola Blondýny v časopisech), avšak tyto ankety už jen svým zaměřením na určitou cílovou skupinu nemají valnou výpovědní hodnotu. Žádný výzkum na vědecké bázi dosud nebyl v České republice na tuto problematiku proveden, respektive zveřejněn. V rámci svého studia jsme prozatím zpracovala předvýzkum, který do budoucna plánuji poupravit a rozšířit. Ačkoliv se zatím jedná o předvýzkum, který byl proveden kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření na malém vzorku třiceti respondentů (20 žen a 10 mužů), naznačuje určité tendence, jakým způsobem jsou blondýny vnímány v českém prostředí. Struktura dotazníku je následující:

V první části respondent odpovídá na otázky, které zjišťují jeho vlastní vnímání druhé osoby – respondent pomocí číslic 1- 5 seřazuje, čeho si na ostatních všimá jako první a které aspekty vnímá až později. Vybírá mezi pěti položkami: oblečení, postava, oči, vlasy a rty(úsměv). Dále k různým typům žen (s různou barvou vlasů) na přiložených fotografiích přiřazuje povolání, vlastnosti či koníčky, o kterých si myslí, že se k dané ženě hodí. Tato část dotazníku se ukázala být problematická, vzhledem k tomu že barva vlasů nemusí být primárně tím, na co se respondent zaměří. Svou roli hraje výraz tváře, postoj, oblečení, zda žena má či nemá make-up a dokonce i pozadí fotografie.

Druhá část dotazníku je zaměřena na preference respondenta. Je mu předložena série fotografií známé osobnosti, přičemž na každé z nich má jiný účes (barva, střih). Minimálně jedna fotografie z každé série zobrazuje onu celebrity se světlými vlasy. Zjišťuje se, jakému vzhledu dává respondent přednost – označí, která z fotek se mu líbí nejvíce resp. nejméně a proč. Zde nastává podobný problém, jako v první části dotazníku. Způsob a situace v jakém je ona celebrity vyfocena může jaksí *přebýt* dojem, který vytváří vlasy, a to i přesto, že jsou fotografie mnohem více sladěné, než fotografie

neznámých žen v první části dotazníku (fotky zobrazují celebrity vždy řádně upravené a nalíčené, buďto na propagační fotografii nebo na fotce z nějaké společenské události).

Poslední, třetí, část dotazníku se týká respondenta samotného – snaží se zjistit, jak smýšlí o sobě samém, jak si myslí, že ho vnímá jeho okolí. Respondent je na úplný závěr také tázán na své vlasy – jejich barvu, střih, péči, zda si vlasy barví či nikoliv – zde jde hlavně o to zjistit, jakou váhu dotazovaný vlasům a účesu přikládá, jinými slovy, jakou roli pro dotyčného hrají vlasy při posuzování celkového dojmu a zevnějšku jiné osoby. Mimo jiné bude z této části také možné vyhodnotit, jaké procento z dotazovaných žen své vlasy zesvětluje a zda se četnost tohoto jevu přibližuje americkému číslu 80-90% (Morris, 2004; Sherrow, 2006).

Z předvýzkumu jsem se pro ilustraci rozhodla vyhodnotit tři otázky z dotazníky. První z nich je vybrána z první části dotazníku a týká se vnímání atributů druhé osoby při prvním setkání. Otázka byla formulována následovně:

„Co Vás na vzhledu člověka, kterého vidíte poprvé, upoutá nejdříve?“

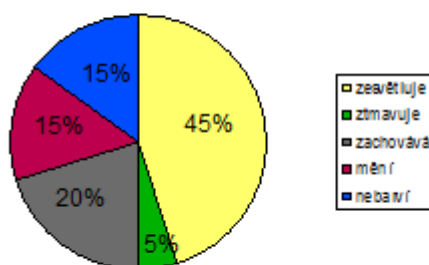
Jak bylo řečeno výše, respondent měl možnost výběru z pěti atributů: oblečení, postava, oči, vlasy a rty(úsměv). Tyto atributy seřadil pomocí číslic 1-5, přičemž číslo 1 znamená „upoutá jako první“ a číslo 5 „upoutá jako poslední“. Ačkoliv se jednalo o velmi malý vzorek, ze kterého nelze vyvozovat širší závěry, je možné sledovat rozdíly ve vnímání mužů a žen. Zatímco muži si až na jedinou výjimku všimají jako první postavy a vlasy z více jak 50% figurují až na předposledním místě, ženy řadí vlasy nejčastěji na druhou pozici (45%). Co se týče postavy, názory žen se značně rozcházejí – 45% ji rovněž zařadilo na první místo, 25% naopak na poslední příčku a zbylých 25% ji přisuzují pořadí 3-4. Zdá se, že výsledky potvrzují Synnottovo tvrzení, že ženy mají obecně k vlasům silnější vztah než muži (Synnott, 1987:383).

Druhá otázka, resp. úkol, který zde vyhodnocuji spočívá v přiřazování dvou vlastností – atraktivita a inteligence – k fotografiím dvou blondátých žen, žena A a žena B. Zde může být odpověď respondentů ovlivněna tím, že žen A má na rozdíl od druhé na fotografii vidět i ramena, která jsou zahalena v bílé košili a černém přilehavém saku. Žena tak automaticky působí profesionálním dojmem, který vyvolávají její šaty. Nicméně, i zde je mezi odpovědmi mužů a žen znatelný rozdíl. Za prvé muži daleko méně přisuzují ženám na fotografiích obě vlastnosti zároveň. Učinili tak pouze dva v případě ženy A. Ženy označily jako atraktivní a zároveň inteligentní ženu A ze 45% a

ženu B ze 40%. A za druhé, pouze 20% mužů označili obě ženy (A i B) v celkovém součtu jako inteligentní. To je markantní rozdíl oproti ženám, které viděly blondýnky jako inteligentní v 75% případů. Pokud tento výsledek srovnáme s výsledky výzkumů prováděnými v Americe (Kyle, 1996) a Velké Británii (Takeda, 2006), při kterých bylo zjištěno, že tmavovlásky jsou vnímány jako kompetentnější a mají větší šanci získat vedoucí pracovní pozice, vyvstává otázka, kdo ony ženy hodnotil při vstupních pohovorech do zaměstnání? Byli to muži nebo ženy? Tento předvýzkum naznačuje, že tendenci vidět blondřaté ženy jako méně inteligentní mají především muži.

Poslední otázka, která byla v rámci předvýzkumu vyhodnocena, se týká pouze žen. Zkoumá, kolik žen si barví vlasy a jaké odstíny nejčastěji volí. Z dvaceti dotazovaných žen si tři z nich vlasy nebarví vůbec. Stejný počet s barvami experimentuje a barvu svých vlasů mění různě, pouze jediná svůj původní odstín nechává přebarvit na tmavší. Čtyři z dotazovaných žen si zachovávají svou původní barvu. To může znamenat, že vlasy přebarvují pouze za účelem skrytí šedin, ale podle vlastních zkušeností kadeřnice je také možné, že si tyto ženy nechávají vlasy zesvětlovat na svůj *původní odstín z dětství*, což bývá zpravidla blond. Zbýlých devět žen své vlasy zesvětluje na blondřatý odstín. Procentuálně výsledek vyjadřuje následující graf:

Jak si ženy barví vlasy

Podle výsledků tohoto malého vzorku respondentů lze vytušit, že i v České republice převažuje volba blond odstínu nad všemi ostatními, i když ne v tak vysoké míře, kterou známe ze zahraničních zdrojů.

Celý tento předvýzkum a uvedené závěry mohou sloužit pouze jako vodítko pro další bádání a širší výzkum s výzkumným vzorkem odpovídající velikosti. Dané výsledky napovídají o určitých trendech v české společnosti ve vztahu k blondýnám a stereotypům s nimi spojených. Ukazuje, že se v mnohém shodují s výsledky západních studií, ale vznášejí také nové otázky. Předvýzkum zároveň upozorňuje na chyby ve formulacích a prezentaci některých otázek v dotazníkovém šetření, kterých se tak bude možno do budoucna vyvarovat.

8 Závěr

Mýty, stereotypy a předsudky spojované s blond vlasy se v západní kultuře formují od starověku. V průběhu historie se střídala období všeobecné obliby s obdobími, kdy blond vlasy vzbuzovaly spíše posměch a byly znakem *nízké* morálky. Tyto nálady vůči blondýnám se neobjevovaly bez příčiny. Mezi základní hybatele změn je třeba počítat kulturní a politické dění, ale také ekonomickou situaci a někdy i silné vůdčí jedince, jako byla například anglická královna Alžběta I. Zatímco v průběhu středověku to byly převážně královny a významné šlechtičny, kdo určoval trend doby, v moderní době tento „úkol“ převzaly především mediální celebrity. Film, televize, tisk a reklama

utvářejí naše hodnoty a rychlým a efektivním způsobem šíří novodobé mýty, které ostatní lidé touží naplnit. Mýtus hloupé blondýny, která se „honí za zábavou“ v naší kultuře takřka zlidověl a dle dosavadních výzkumů ovlivňuje běžný život blondýnek. Předpoklad, že „páni mají raději blondýnky“ a že je často považují za atraktivnější, se stal častou motivací pro mnoho žen, aby si své vlasy rovněž obarvily na blond. Avšak zájem mužů není jedinou motivací. Jak zdůrazňuje Morris (2004), blond vlasy evokují také mládí, neboť jsou spojovány s malými dětmi a tudíž s mládím jako takovým a s neviností.

Ve dvacátém století jsou mýty o blondýnách posilovány především americkou kulturou. Jednak proto, že zde existuje nejsilnější filmový průmysl a americké filmy jsou exportovány do celého světa. A jednak také proto, že celkový americký mediální styl je jaksí vždy o krůček napřed a je kopírován v mnoha dalších zemích. V Česku se však také zrodilo mnoho blondýnek, které ovlivňují naši společnost a uvažování mužů a žen, chlapců a dívek. Nejsou to totiž zdaleka jen mýty pro dospělé. Krása a nevinost blondýnek k nám promlouvá v podobě pohádek už od samého dětství a dokonce i některé hračky, jako je panenka Barbie, nastavují dívkám společenský ideál ženy už od útlého věku.

Dnešní svět se vlivem globalizace zmenšil a čas zrychlil. Módní trendy se střídají bleskovou rychlostí a začíná být těžké je sledovat, natož následovat. Nejde však jen o rychlost. Promíchání mnoha kultur a národů především ve velkých městech vede k větší různorodosti a toleranci co do oblékání a úpravy vlasů. I přesto je však stále patrné, že má mýtus o blondýnkách v našich myslích pevné místo. Přežíval stovky let, je vůbec možné, aby z naší kultury někdy vymizel? Je to přeci jen pouhých sto let, co se ženy mohly více zapojit do veřejného dění. Zdá se sice, že jejich vstupem na „scénu“ se stereotypy o blondýnkách jen rozšířily a prohloubily, ale není to dáno spíš tím, že na síle získala média? A kdo řídil tato média, muži nebo ženy? Studie, které zkoumaly posuzování pracovní kompetence na základě barvy vlasů nikterak nespecifikují, zda byly ženy posuzovány muži či jinými ženami. Jak naznačuje předvýzkum autorky této bakalářské práce, ženy, navzdory všem mýtům, daleko častěji spojují blond ženy s inteligencí, zatímco muži jim spíše přisuzují přívlastek „atraktivní“. Natalia Ilyin přisuzuje ve své knize *Blonde like me – The Roots of the Blonde Myth in Our Culture (2000)* vzniklé stereotypy mimo jiné právě také tomu, že jsme po dlouhá staletí žili v

„otcovské kultuře“ (*father culture*). Ženy stále více pronikají do vedoucích pozic ve všech možných pracovních oblastech, je možné, že je tedy jen otázkou času, kdy se ukáže, zda odlišné vnímání blondýnek obou pohlaví nějak otřese zavedenými mýty o blondýnách, které v „mužském“ světě přežívaly staletí.

Seznam použité literatury:

Bergan, Donald – Film, Slovart, Praha, 2007

„Blonde/Brunet“ – heslo z The American Heritage Dictionary of the English Language, Houghton Mifflin, Boston, 1969

Cheang, Sarah – Roots: Hair and Race, s. 27-42 in: Hair – Styling, Culture and Fashion, Berg, New York, 2008

Feinman, S.; Gill, G.W. – Sex Differences in Physical Attractiveness Preferences, The Journal of Social Psychology, 1976, 105, s. 43-52

Fraňková, S.; Klein, Z. - *Úvod do etologie člověka*, 1. vyd. Praha : HZ Systém (Editio), 1997

Frost, Peter - European hair and eye color. A case of frequency-dependent sexual selection?, *Evolution and Human Behavior*, č. 27, r. 2006, s. 85–103

Gennep, Arnold Van – *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1997

Gibson, Pamela Church – Concerning Blondness: Gender, Ethnicity, Spectacle and Footballer's Wales, s. 141 – 148 in: *Hair – Styling, Culture and Fashion*, Berg, New York, 2008

Harding, R. M.; Healy, E.; Ray, A. J.; Ellis, N. S.; Flanagan, N.; Todd, C.; Dixon, C.; Sajantila, A.; Jackson, I. J.; Birch-Machin, M. A.; Rees, J. L. - Evidence for variable selective pressures at MC1R, *American Journal of Human Genetics*, 66, 2000, s.1351–1361

Havelock, C.M. - *The Aphrodite of Knidos and Her Successors: A Historical Review of the Female Nude in Greek Art*. University of Michigan Press, 1995

Ilyin, Natalia – *Blonde Like Me: The Roots of the Blonde Myth in Our Culture*, Touchstone, New York, 2000

ImHof, Ulrich – *Evropa a osvícenství*, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2001

Jablonski, N.G.; Chaplin, G. - The evolution of human skin coloration, *Journal of Human Evolution*, 39(1), s.57-106, 2000

Kybalová, Ludmila – *Dějiny odívání : Středověk*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002

Kybalová, Ludmila –Dějiny odívání: Renesance, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1996

Kybalová Ludmila – Dějiny odívání: Od „zlatých dvacátých“ po Diora, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2009

Kyle, D.J.; Mahler, H.I.M. – The Effects of Hair Color and Cosmetic Use on Perceptions of a Female's Ability, *Psychology of Woman Quarterly*, č. 20, 1996, s. 447-455

Lawson, Helene M. – Working on Hair, *Quantitative Sociology*, č.22, 1999, s.235-257

MacKenzie, D.A. – Colour Symbolism, *Folklore*, Vol. 33, červen 1922, s. 136-169

McCracken, Grant – Big Hair: A Journey into the Transformation of Self, The Overlook Press, New York, 1996

Morris, Desmond – Nahá žena, Alman, Brno, 2006, překlad: Alena Šmídová

Murphy, Robert F. – Úvod do kulturní a sociální antropologie, Slon, Praha, 2004

Ovidius - O lásce a milování, nakladatelství Svoboda, Praha 1990, přeložil Rudolf Mertlík a dr. Dana Svobodová

Patzer, Gordon L. – The Power and Paradox of Physical Attractiveness, Brown Walker Press, Florida, 2006

Peterka, Emanuel; Kocourek, František; Podzimek, Miloslav – Materiály pro učební obor Kadeřník, Informatorium s.r.o., Praha, 2004

Pitman, Joanna – On Blondes, Bloomsbury, New York a Londýn, 2003

Prokopec, M.; Glosová, L.; Ubelaker, D.H. – Change in Hair Pigmentation in Children from Birth to 5 Years in a Central European Population (Longitudal Study), Forensic Science Communication, červenec 2000

Rich, M.K.; Cash, T.F. – The American Image of Beauty: Media Representations of Hair Color for Four Decades, Sex Roles, vol. 29, 1993

Sherrow, Victoria – Encyklopedia of Hair, A Cultural History, Greenwood Press, Londýn, 2006

Smith, Kim – From Style to Place: The Emergence of the Ladie's Hair Salon in the Twentieth Century, s. 55-66 in: Hair – Styling, Culture and Fashion, Berg, New York, 2008

Synnott, Antony – Shame and Glory: A Sociology of Hair, The British Journal of Sociology, vol.38, září 1987, s. 381-413

Takeda, M.B.; Helms, M.M.; Romanova, N. - Hair Color Stereotyping and CEO Selection in the United Kingdom, Journal of Human Behavior in the Social Environment, Vol. 13(3) 2006

Templeton, A. R. - Out of Africa again and again. Nature, 416, 2002, s. 45–51

Thomas, J.B. - Dumb Blondes, Dan Quayle, and Hillary Clinton Gender, Sexuality, and Stupidity in Jokes, The Journal of American Folklore, Vol. 110, 1997, s. 277-313

Tobin, D.J. - Human hair pigmentation – biological aspects, International Journal of Cosmetic Science, 2008, 30, s. 233–257

Weitz, Rose – Women and Their Hair: Seeking Power through Resistance and Accommodation, Gender and Society, vol.15, říjen 2001, s. 667- 686

Wolf, Josef – Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II.,
Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha, 2000

Seznam použitých internetových zdrojů

www.csfb.cz, poslední přístup: 22.4.2011

www.fdb.cz, poslední přístup: 22.4. 2011

<http://hitchcockblonde.typepad.com>, poslední přístup: 10.4. 2011

humor.mysteria.cz, poslední přístup: 18.4. 2011

www.idnes.cz, poslední přístup: 24.4. 2011

www.maxim.cz, poslední přístup: 24.4.2011

ona.idnes.cz, poslední přístup: 26.4. 2011

serialek.cz, poslední přístup: 26.4. 2011

Seznam použitých obrazových zdrojů

Graf s.6 - Frost, Peter - European hair and eye color. A case of frequency-dependent sexual selection?, Evolution and Human Behavior, č. 27, r. 2006, s. 86

Graf s.7 - <http://www.eupedia.com/forum/showthread.php?25950-Distribution-of-Hair-Color-and-Eye-Color-by-country>

Obrázek s. 24 - http://www.terminators.com/artworkprofile/Giotto_di_Bondone-Nativity

Obrázek s. 25 - http://www.stockphotos.it/image.php?img_id=13260530&img_type=1

Obrázek s. 26 - <http://www.klassiskgitar.net/0000-1400-1.html>

Obrázek s. 37 (Blondýna A)

-http://claycenterblooms.blogspot.com/2007_09_01_archive.html

Obrázek s. 37 (Blondýna B) -

<http://bleskove.centrum.cz/fotogalerie/2009/08/19/marketa-divisova-se-nafotila-pro-casopis-fhm/foto/265142/?cid=654027>

Obrázek s. 38 (Madonna 1990) - <http://www.sandrascloset.com/tag/blond-ambition-tour/>

Obrázek s. 38 (Madonna 1998) - <http://hubrisiscool.wordpress.com/top-100/41-50/44-ray-of-light/>

